

**T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

**ASUR TİCARET KOLONİLERİ ÇAĞI'NDA
ANADOLU'DA İPOTEK VE KEFİLLİK UYGULAMALARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EDA YILMAZ

PROF. DR. REMZİ KUZUOĞLU

AKSARAY 2023

T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

ASUR TİCARET KOLONİLERİ ÇAĞI'NDA
ANADOLU'DA İPOTEK VE KEFİLLİK UYGULAMALARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EDA YILMAZ

PROF. DR. REMZİ KUZUOĞLU

AKSARAY 2023

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren(....) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Eda

Soyadı : YILMAZ

Bölümü : Tarih

İmza :

Teslim tarihi:/....../2023

TEZİN

Türkçe Adı : Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nda Anadolu'da İpotek ve Kefillik Uygulamaları

İngilizce Adı : Mortgage and Surety Practices in Anatolia in the Age of Assyrian Trade Colonies

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı : Eda YILMAZ

İmza :

T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
JÜRİ ONAY SAYFASI

Eda YILMAZ tarafından hazırlanan “Asur Ticaret Kolonileri Çağı’nda Anadolu’da İpotek ve Kefillik Uygulamaları” başlıklı tez çalışması jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Aksaray Üniversitesi Tarih Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Remzi KUZUOĞLU
(Tarih, Aksaray Üniversitesi)

İmza

.....

Üye: Dr. Öğretim Üyesi Murat ORHUN
(Tarih, Pamukkale Üniversitesi)

.....

Üye: Doç. Dr. İrfan Deniz YAMAN
(Arkeoloji, Aksaray Üniversitesi)

.....

Tez Savunma Tarihi: 12/01/2023

Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu’nuntarih ve
..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü
Doç. Dr. Sevilay USLU DİVANOĞLU
İmza

TEŞEKKÜR

Tezimi hazırlama aşamasından itibaren vaktini ve bilgisini benden esirgemeyen saygıdeğer danışmanım Prof. Dr. Remzi KUZUOĞLU'na öncelikli olarak teşekkürü bir borç bilirim. Hayatımın her aşamasında bana destek olan annem Emine YILMAZ'a ve babam Ahmet YILMAZ'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**ASUR TİCARET KOLONİLERİ ÇAĞI'NDA ANADOLU'DA İPOTEK
VE KEFİLLİK UYGULAMALARI**

(Yüksek Lisans Tezi)

Eda Yılmaz, Aksaray 2023

ÖZET

Hukuksal ilişkiler neticesinde insanlar alacaklı ve borçlu konumuna gelmekte olup, bunun neticesinde alacaklıların bir teminat talebinde bulunmaları gerekmektedir. Bu doğrultuda teminat araçları “aynî” ve “şahsi” olmak üzere iki temel bölüme ayrılmıştır. Bugün sayıları 23.500’e yaklaşmış çivi yazılı belgeler, Anadolu ve kısmen de olsa Asur toplumlarının muhtelif yönleri hakkında bilgi veren ana kaynaklardır. Eski Asurca çivi yazılı metinler incelendiğinde, aynî ve şahsi teminat araçları olan ipotek ve kefillik uygulamalarının Anadolu’da M.Ö. II. binyılın ilk çeyreğinde var olduğu anlaşılmaktadır.

Tezimizde, Eski Asurca çivi yazılı belgeler sayesinde “Asur Ticaret Kolonileri Çağı’nda Anadolu’da İpotek ve Kefillik Uygulamaları” konusu incelenmiştir. Ayrıca bugünkü ipotek ve kefillik uygulamaları hakkında bilgi verilerek günümüzden yaklaşık 4000 yıl önce Anadolu’da görülen bu uygulamalar ayrıntılarıyla ele alınmıştır.

Bilim Kodu : 110801

Anahtar Kelimeler : Anadolu, Asurlu Tüccarlar, İpotek, Kefillik Uygulamaları

Sayfa Adedi : 85

Danışman : Prof. Dr. Remzi KUZUOĞLU

AKSARAY UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
IN ANATOLIA IN THE AGE OF ASSYRIAN TRADE COLONIES
MORTGAGE AND SURETY APPLICATIONS

(M.A. Thesis)

Eda Yılmaz, Aksaray 2023

ABSTRACT

As a result of legal relations, people become creditors and debtors and as a result, creditors have to demand a guarantee. In this direction Collateral instruments are divided into two main parts as “in-kind” and “personal”. Today, approximately 23.500 cuneiform documents are the main sources that provide information about various aspects of Anatolian and partially Assyrian societies. When the old Assyrian cuneiform texts are examined, it is seen that the mortgage and surety applications, which are the instruments of in-kind and personal guarantee, are in Anatolia in the 4th century BC. It is understood that it existed in Anatolia in the IIInd millennium BC.

In our thesis, in the light of Ancient Assyrian cuneiform documents, “In Anatolia in the Age of Assyrian Trade Colonies Mortgage and Surety Applications” has been examined. In addition, today’s mortgage and surety applications. These practices, which were seen in Anatolia about 4000 years ago, by giving information about discussed in detail.

Science Code : 110801

Key Words : Anatolia, Assyrian Merchants, Mortgage, Guarantor Practices

Page Number : 85

Supervisor : Prof. Dr. Remzi KUZUOĞLU

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
RESİMLER LİSTESİ.....	x
SİMGELER VE KISALTMALAR	xii
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	6
ASUR TİCARET KOLONİLERİ ÇAĞI.....	6
1.1. Ticareti Yapılan Mallar	10
1.1.1. Madenler	10
1.1.1.1 Gümüş	11
1.1.1.2 Altın	11
1.1.1.3 Bakır	11
1.1.1.4 Amütum-Aşium.....	11
1.1.1.5 Husarum	11
1.1.1.6 Antimon.....	12
1.1.1.7 Demir	12
1.1.1.8 Kurşun.....	12
1.1.2. Kumaşlar.....	12
1.2. Ticaret Mallarının Nakli ve Yol Güzergâhları.....	13
1.3. Asur Ticareti Kolonileri Çağı'nda Vergilendirme.....	14
İKİNCİ BÖLÜM	16

ASUR TİCARET KOLONİLERİ ÇAĞI'NDA ANADOLU'DA İPOTEK SİSTEMİ	16
2.1. Menkul ve Gayrimenkullerin İpotek Edilmesi.....	19
2.2. Borçlunun İpotek Edilmesi	21
2.3. Ebeveynlerin ve Çocukların İpotek Edilmesi.....	22
2.4. Kölelerin İpotek Edilmesi.....	22
2.5. Birden Fazla Malın İpotek Edilmesi	23
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	24
ASUR TİCARET KOLONİLERİ ÇAĞI'NDA ANADOLU'DA KEFİLLİK UYGULAMASI	24
SONUÇ	31
KAYNAKÇA	34
EKLER.....	40
Ek 1. Silindir mühürler.....	40
Ek 2. Kral Anitta'nın hançeri	41
Ek 3. Kültepe'nin genel görünüşü	42
Ek 4. AKT I 25 no'lu belge.....	43
Ek 5. Kt 88/k 46 no'lu belge	44
Ek 6. Kt a/k 925 a no'lu belge	45
Ek 7. Kt c/k 1535 no'lu belge.....	46
Ek 8. Kt a/k 569 a, b no'lu belge	47
Ek 9. Kt a/k 921 a, b no'lu belge	48
Ek 10. Kt n/k 607 no'lu belge	49
Ek 11. Kt n/k 575 no'lu belge	50
Ek 12. Kt a/k 454 a, b no'lu belge	51
Ek 13. Kt 88/k 331 no'lu belge	52
Ek 14. Kt n/k 1716 b no'lu belge.....	53
Ek 15. Kt o/k 195 a no'lu belge	54
Ek 16. Kt n/k 604 no'lu belge	55
Ek 17. Kt c/k 1222 no'lu belge.....	56
Ek 18. Kt c/k 1470 no'lu belge.....	57
Ek 19. Kt 88/k 395 no'lu belge	58

Ek 20. Kt 88/k 397 no'lu belge	59
Ek 22. Kt 88/k 375 no'lu belge	61
Ek 23. Kt 88/k 352 no'lu belge	62
Ek 24. Kt 88/k 28 no'lu belge	63
Ek 25. Kt 88/k 225 no'lu belge	64
Ek 26. Kt 88/k 148 no'lu belge	65
Ek 27. Kt 88/k 164 no'lu belge	66
Ek 28. AKT I 34 no'lu belge.....	67
Ek 29. Kt 88/k 199 no'lu belge	68
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ TEZ DEĞERLENDİRME FORMU.....	69

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1. Silindir mühürler.....	40
Resim 2. Mühür baskı örnekleri.....	40
Resim 3. Kral Anitta'nın hançeri	41
Resim 4. Kültepe'nin genel görünüşü.....	42
Resim 5. AKT I 25 no'lu belge.....	43
Resim 6. Kt 88/k 46 no'lu belge	44
Resim 7. Kt a/k 925 a no'lu belge	45
Resim 8. Kt c/k 1535 no'lu belge	46
Resim 9. Kt a/k 569 a, b no'lu belge.....	47
Resim 10. Kt a/k 921 a, b no'lu belge.....	48
Resim 11. Kt n/k 607 no'lu belge	49
Resim 12. Kt n/k 575 no'lu belge.	50
Resim 13. Kt a/k 454 a, b no'lu belge	51
Resim 14. Kt 88/k 331 no'lu belge.	52
Resim 15. Kt n/k 1716 b no'lu belge	53
Resim 16. Kt o/k 195 a no'lu belge	54
Resim 17. Kt n/k 604 no'lu belge	55
Resim 18. Kt c/k 1222 no'lu belge.	56
Resim 19. Kt c/k 1470 no'lu belge	57
Resim 20. Kt 88/k 395 no'lu belge.	58
Resim 21. Kt 88/k 397 no'lu belge	59
Resim 22. Kt 88/k 499 no'lu belge	60
Resim 23. Kt 88/k 375 no'lu belge.	61
Resim 24. Kt 88/k 352 no'lu belge.	62
Resim 25. Kt 88/k 28 no'lu belge.	63
Resim 26. Kt 88/k 225 no'lu belge	64
Resim 27. Kt 88/k 148 no'lu belge.	65
Resim 28. Kt 88/k 164 no'lu belge.	66

Resim 29. AKT I 34 no’lu belge.....	67
Resim 30. Kt 88/k 199 no’lu belge	68

SİMGELER VE KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
A.k.	Alt kenar
A.y.	Arka yüz
Belleten	Belleten. Türk Tarih Kurumu (Ankara)
Bkz.	Bakınız
C.	Cilt
Ed.	Editör
gr	Gram
K.	Kenar
kg	Kilogram
km	Kilometre
Kt.	Kültepe Tabletleri
Ö.y.	Ön yüz
s.	Sayfa
S.	Sayı
S.k.	Sol kenar
St.	Satır
Ü.k.	Üst kenar
(...)	Tercümelerdeki tamamlamaları gösterir
/	Metindeki “ayırma” işaretini gösterir

[...]	Metindeki kırık kısımları gösterir
<<...>>	Metindeki kâtip tarafından fazladan yazılan işareti gösterir
<...>	Metindeki kâtip tarafından unutulmuş işareti gösterir
=	Metindeki satır uzunluğu yetmediğinde alt satıra yazılmış işareti belirtir
...	Metindeki kırık kısımların tercümedeki gösterilişini gösterir
‘...’	Metindeki yarım kırıkta bulunan işareti gösterir
x*	Metindeki kâtip tarafından yanlış yazılan işareti gösterir
x?	Metindeki okunuşundan emin olunamayan işareti gösterir

GİRİŞ

Anadolu'nun sahip olduğu yer altı-yerüstü zenginliklerinin fazlalığı, üç tarafının denizlerle çevrili olması ve önemli ticaret yolları üzerinde bulunması bu toprakları her zaman bir cazibe merkezi yapmıştır. Bu yönüyle de insanın yaşaması için her türlü imkâna sahip olan Anadolu coğrafyası, en eski çağlardan itibaren pek çok uygarlığa ev sahipliğı yapmıştır.

Gerek arkeolojik çalışmalar gerekse Sumer, Akad, Hitit, Asur, Babil ve Urartu çivi yazılı belgeleri, Anadolu tarihi hakkında bilgi veren en önemli kaynaklardır. Bu kaynaklar; M.Ö. III. binyılda Anadolu'da krallıkla idare edilen küçük şehir devletlerinin varlığını ortaya koymaktadır.¹

Hattiler, M.Ö. III. binyılda Anadolu'da yaşayan yerli halklardan biridir.² Anadolu'nun o dönemlerde yazı ile tanışmamış olmasından dolayı Hatti toplumu hakkında detaylı bilgiye sahip değiliz. Ancak Hattiler'in Kızılırmak kavsı ile Yeşilırmağa kadar uzanan bölgede yaşadıkları bilinmektedir.³ Akad Devleti döneminden itibaren Anadolu için "Hatti Memleketi" tabiri kullanılmakta olup günümüzde Anadolu için kullanılan en eski ad olarak varlığını sürdürmektedir. Hattuşa (Boğazköy) tabletlerini okuyan filologlar sık sık bu tabirle karşılaştıkları için kendine özgü bir dil konuşan topluluğa da Hattiler demişlerdir. Hititler de yurtlarından söz ederken Hatti Memleketi terimini kullanmışlardır.⁴ Anadolu'da ilk imparatorluğu meydana getiren Hititler, Hatti toplumunun etkisinde kalmışlardır. Örneğin kral anlamına gelen Hatti dilinde "Tabarna"nın Hititçeye "Labarna" olarak geçtiğı bilinmektedir. Hatti dili kendine özgü prefix, yani ön ek kullanan bir dil olduğı yapılan araştırmalar sonucunda saptanmıştır.⁵

¹ Ekrem Memiş, *Eskiçağ Türkiye Tarihi (En Eski Devirlerden Pers İstilasına Kadar)*, Ekin Yayınevi, 12. Baskı, Bursa, 2013, s. 21-23.

² Cahit Günbattı, *Kültepe-Kaniş Anadolu'da İlk Yazı, İlk Belgeler*, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Yayın No: 89, 2. Baskı, Kayseri, 2017, s. 28.

³ Memiş, *a.g.e.*, s. 28.

⁴ Ekrem Akurgal, *Anadolu Kültür Tarihi*, TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları Yayınevi, 17. Basım, Ankara, 2005, s. 15.

⁵ Akurgal, *a.g.e.*, s. 16.

M.Ö. III. binyılda Anadolu’da yaşayan bir diğer halk Hurrilerdir. Yaşadıkları yer merkez Mardin olmak üzere Güneydoğu Anadolu Bölgesi ile Musul ve Kerkük civarlarıdır.⁶ M.Ö. III. binyılda Transkafkasya üzerinden güneye doğru gelen Hurriler, zamanla güneye yerleşmiştir.⁷ Tevrat’ta “Horiler” olarak bahsedilen Hurri toplumuyla ilgili bilgileri Sumerce, Akadca ve Hititçe kaynaklardan edinmekteyiz. Nitekim Hurriler’in bırakmış oldukları belgelerde yeterli ve açık bilgi bulunmamasından dolayı siyasi hayatı gereğince aydınlık değildir.⁸ Yapılan filolojik araştırmalar sonucunda Hattice’den farklı olduğu anlaşılmış⁹ ve Hurri dilinin Asya kökenli dillerden olduğu ortaya çıkmıştır.¹⁰

Anadolu’da M.Ö. III. binyılda yaşayan yerli halklarından biri de Luwiler’dir. Akdeniz sahilleri ile Batı Anadolu kıyılarında yaşadıkları anlaşılan Luwilerin, nereden geldikleri hakkında kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Hitit metinlerinde bu topluluğun diline Lui(li)ce denilmiştir.¹¹ Diğer topluluklar gibi Luwiler de Hitit Devleti’nin içerisinde varlıklarını sürdürmüşlerdir.

M.Ö. II. binyılda Anadolu’da Gaşkalar, Palalar, Lukkalar, Arzavalılar, Hayaşalılar, Aşşuvalılar, İşşuvalılar gibi kavimler yaşamışlardır. Bu kavimlerin hemen hepsi Hitit Devleti’ne karşı düşmanca hareketlerde bulunmuşlarsa da dönemin Anadolu’sunun gerçek hâkimi Hititlerdir.¹²

M.Ö. II. binyılda Anadolu, uluslararası ticaretin gözde merkezlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Asur Devleti ile Anadolu şehir devletleri arasında süren ticari faaliyetler yaklaşık 250 yıl sürmüştür. Ticari faaliyetler başta Kaniş ve Hahhum¹³ gibi şehirlerde başlamış, zamanla Anadolu’nun diğer şehirlerini de kapsayacak şekilde genişlemiştir. Her ne kadar Asur ile Anadolu arasındaki ticaretin başlangıç tarihi tam olarak bilinmese de,

⁶ Memiş, *a.g.e.*, s. 38, 39.

⁷ Mehmet Taner Tarhan, “Urartu Devleti’nin Kuruluş Evresi ve Kurucu Krallardan Lutipri= Lapturi Hakkında Yeni Görüşler”, *Anadolu Araştırmaları Dergisi*, İstanbul, 2011, s. 70-78.

⁸ Günbattı, *a.g.e.*, s. 29.

⁹ Akurgal, *a.g.e.*, s. 179.

¹⁰ Adil Alpman, “Hurriler”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. XIV, S. 25, Ankara, 1982, s. 283; Memiş, *a.g.e.*, s. 38.

¹¹ Memiş, *a.g.e.*, s. 28-35.

¹² Ekrem Memiş, *Eskiçağ Medeniyetleri Tarihi*, Ekin Yayınevi, 5. Baskı, Bursa, 2019, s. 114.

¹³ Hahhum, Asur Ticaret Kolonileri Çağı’nda bir kârum merkezi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bkz. Emin Bilgiç-Sebahattin Bayram, *Ankara Kültepe Tabletleri II (AKT)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1995, s. 38. Bu şehrin lokalizasyonu hakkında bkz. Remzi Kuzuoğlu, *Eski Asurca Metinlerde Geçen Coğrafya Adları*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007, s. 67, 68.

şimdilik Asur kralı I.Erişum'un mühür baskısını taşıyan iki adet kil zarfın 1983'te ortaya çıkmasıyla Erişum döneminde başladığı anlaşılmıştır.¹⁴

Mezopotamya ve Anadolu arasında ticari ilişkilerinin Prehistorik dönemlere kadar dayandığı bilinmektedir.¹⁵ Ancak M.Ö. III. binyılda Mezopotamya kavimlerinin dikkatlerini Anadolu üzerine çevirdiklerini gösteren yazılı kayıtlar sistemli bir ticaretin işaretlerini vermektedir. Belgelerde, Sumer şehir devletlerinden biri olan Adap şehri kralı Lugal-Anne-mundu ve Uruk kralı Lugal-Zaggesi'nin, Amanos dağları ve yukarı memlekete kadar gittiklerine dair bilgi bulunmaktadır.¹⁶ Arkeolojik veriler ise Mezopotamyalı tüccarların III. binyılda Anadolu'da olduklarını göstermektedir. Kültepe Kaniş'te ortaya çıkarılan silindir mühür baskıları ile Kütahya il sınırları içerisinde yer alan Seyitömer Höyüğü'nde ele geçen on adet silindir mühür (Ek 1), Mezopotamyalı tüccarların M.Ö. III. binyılda Anadolu'daki varlıklarının delilleri olarak karşımızda durmaktadır.¹⁷

Akad kralı Sargon'un kahramanlıklarını anlatan 66 satırlık, "şar tamhari" "muharebenin kralı" adı ile anılan belge, Anadolu'nun protohistorik dönemine ilişkin en eski bilgileri vermektedir.¹⁸ Bu belgeye göre Sargon, Anadolu'nun en önemli şehirlerinden biri olan Puruşhanda'ya (Puruşhattum) başarılı bir sefer düzenlemiştir. Bu seferin sebebi Puruşhanda'da ticaretle uğraşan Akadlı tüccarlar yerel kral Nur-Dagan ile yaşadıkları anlaşmazlıktır. Tüccarlar kralları Sargon'dan yardım istemişler, Sargon'da tüccarların bu talebini kabul ederek Toros dağlarını aşmış ve Anadolu'nun içlerine kadar ulaşmıştır.¹⁹ Akad kralı Sargon'un Anadolu ile bu kadar yakından ilgilenmesinin temel sebebi Akad Devleti'nin ekonomik çıkarlarıdır. Sonuç olarak; M.Ö. II. binyılın ilk çeyreğine damgasını vuran Asurlu tüccarların Anadolu'da gelişmiş bir ticaret ağı meydana getirmeleri hemen olmamış, M.Ö. III. binyılda Akadlı tüccarların Anadolu'daki ticari faaliyetlerinin bu döneme (Asur Ticaret Kolonileri Çağı) zemin hazırladığı anlaşılmıştır.

¹⁴ Klass R. Veenhof, "Eski Asur Kronolojisi ve Kaniş", Fikri Kulakoğlu-Selmin Kangal (Ed.), *Anadolu'nun Önsözü Kültepe Kaniş-Karumu, içinde*, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul, 2011, s. 33, 34.

¹⁵ Günbattı, *a.g.e.*, s. 31.

¹⁶ Emin Bilgiç, "Anadolu'nun İlk Tarihi Çağının Ana Hatlarıyla Rekonstrüksiyonu (Siyasi- İdari ve İktisadi-İçtimai Bakımlardan)", *Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. VI, S. 5, Ankara, 1948, s. 493.

¹⁷ Abdurrahman Nejat Bilgen, Zeynep Bilgen, Semra Çırakoğlu, "Erken Tunç Çağ Yerleşimi (V. Tabaka), (Ed.) A. Nejat Bilgen, *Seyitömer Höyük I*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2015, s. 142.

¹⁸ Cahit Günbattı, "Kültepe'den Akadlı Sargon'a Ait Bir Tablet", *Archivum Anatolicum*, C. III, Ankara, 1997, s. 131, 132.

¹⁹ Remzi Kuzuoğlu, *Kültepe Metinlerinde Geçen Coğrafya Adları, Bunların Lokalizasyonu ve Diğer Yönleri Hakkında Elde Edilen Bilgiler*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1999, s. 4. Buruşhanda'nın lokalizasyonu için bkz. Nimet Özgüç, *Acemhöyük-Buruşhaddum I: Silindir Mühürler ve Mühür Baskılı Bullalar*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2015, s. 1 vd.

Akad kralı Sargon, 50 yılı aşan saltanatı sırasında zenginlik ve haraç getiren 34 savaş kazanmıştır. Sargon, Güney Mezopotamya’da olmayan hammaddelere ulaşabilmek için askeri-politik alanını Mari ve Ebla’ya, Kuzey Suriye, Amanoslar ve Toroslar’a kadar yaymıştır.²⁰

Mezopotamya M.Ö. 3200’lerde Sumerlerin yazıyı bulmalarıyla, Anadolu ise; M.Ö. II. binyılın başlarında Anadolu’ya gelen Asurlular vasıtasıyla tarihi çağlara girmişlerdir. Kültepe, Boğazköy, Alishar, Kaman Kalehöyük, Kayalıpınar ve Acemhöyük’te M.Ö. II. binyılın başlarına tarihlenen belgeler Anadolu’nun ilk yazılı kayıtları olup, Anadolu hakkında bilgi vermektedir.

Kayseri Kültepe’de ilk kazı 1893 ve 1894 yıllarında Fransız bilgini E. Chantre tarafından yapılmıştır. 1906 yılında da H. Winckler ve H. Grothe çalışmalar yapmışlardır. Fakat çalışmaların hiç birinde tablet bulunamamıştır. Kültepe’de ilk yazılı belgelere 1925 yılında Çek bilgini B. Hrozný tarafından gerçekleştirilen kazılarda ulaşılmıştır. Hrozný Kültepe’deki kazı çalışmalarının son günlerinde köylülerin haber vermesi sonucunda, tabletlerin tepede değil de tepenin eteklerinde olduğunu öğrenmiş, hemen bu alanda kazıya girişerek kısa zamanda bin kadar tablet bulmuştur. 1948 yılında ise Tahsin Özgüç başkanlığında bilimsel anlamda kazılar tekrar başlamıştır. Özgüç’ün çalışmaları sonunda tepede saray ve tapınaklar, Aşağı Şehir’de ise Asurlu tüccarlar ile yerli halkın evleri ve işlikleri gün yüzüne çıkartılmıştır.²¹

Kültepe’de yapılan kazılarda dört yapı katı tespit edilmiş olup, IV. ve III. tabakalarda yazılı belgeye rastlanmamıştır. Büyük bir yangınla sona erdikleri anlaşılan II ve Ib tabakaları ise yazılı belgelerin ortaya çıkarıldıkları tabakalardır. Tüccarların borç senetleri ve mahkeme kayıtları gibi önemli belgelerini bırakmaları, aynı zamanda mezarlar dışında iskeletlere rastlanmaması, Asurlular’ın baskından hemen önce kaçtıklarının kanıtı olarak kabul edilmektedir.²²

Ib tabakasındaki yazılı belgeler, Kültepe’nin en geç dönemine aittir. Bu tabakaya tarihlendirilen bir saray harabesinde, “é-gal A-ni-ta ru-ba-im” “Kral Anitta’nın Sarayı”

²⁰ Oğuz Soysal, “Sargon, Nûr-Dagal/n ve Puruşanda”, Süleyman Özkan-Halime Hüryılmaz-Atila Türker (Ed.), *Samsat’tan Acemhöyük’e Eski Uygarlıkların İzinde Aliye Öztan’a Armağan, içinde*, Ege Üniversitesi Rektörlüğü Basımevi Vakıflar Genel Müdürlüğü Kültür Yayınları, Ankara, 2017, s. 218; Günbatı (2017), *a.g.e.*, s. 32-36.

²¹ Günbatı (2017), *a.g.e.*, s. 32-36.

²² Günbatı (2017), *a.g.e.*, s. 45.

ibaresi olan bir hançerin bulunması (Ek 2), Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nın sonu ile Hitit Devleti'nin başlangıcı arasında bir bağlantı olabileceği düşünülmektedir.²³

M.Ö. 2100'lerde Kuzey Mezopotamya'da mülkiyet anlayışı değişmiştir. Mülkiyet anlayışının değişimiyle gelişen iktisadi hayat, Asur'da ekonomik canlanmayı beraberinde getirmiştir. Böylece zamanla farklı pazarlara ulaşma ihtiyacını ortaya çıkartmış, Anadolu Asurlu tüccarlar için bir cazibe merkezi hâline dönüşmüştür.²⁴ Anadolu'ya gelen Asurlu tüccarlar yerel kralların izinleriyle şehirlerde “kārum”²⁵ ve “wabartum”²⁶ adını verdikleri ticaret merkezleri kurmuşlar ve ticari faaliyetlerini merkezler üzerinden gerçekleştirmişlerdir.

Hukuksal ilişkiler bazen tarafların istediği gibi yürümektedir. Bu yüzden alacaklı tarafın borç alan kişiden bir teminat talebinde bulunması eski zamanlardan beri sıkça rastlanan bir durumdur. Çivi yazılı belgeler, Asurlu tüccarların ticarete sorunsuz devam edebilmek için bazı tedbirler aldıklarını; karşılıklı yapılan anlaşmalarda alacaklının olası mağduriyetinin önüne geçmek için ipotek ve kefillik gibi bazı uygulamaları hayata geçirdiklerini göstermektedir.

Bu çalışmanın amacı; günümüzde de var olan ipotek ve kefillik uygulamalarının, Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nda Anadolu'da nasıl ortaya çıktığı ve nasıl işlendiği hakkında bilgileri ortaya koymak ve bunu örneklerle açıklamaktır.

Tezimiz üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Asur Ticaret Kolonileri Çağı'na ait Asurlu tüccarlar ile Anadolu halkı arasındaki ilişkilere açıklık getirilmiştir. İkinci bölümde, Asur Ticaret Kolonileri Çağı'na ait ipotek sistemi ele alınmıştır. Son bölümde ise söz konusu döneme ait kefillik uygulamaları üzerinde durulmuştur.

²³ Bilgiç-Bayram, *a.g.e.*, s. 2.

²⁴ Hüseyin Sever, “Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nda (M.Ö. 1970-1750) Anadolu Dışına Çıkışı Yasaklanan Bazı Madenler”, *XII. Türk Tarih Kongresi Bildirileri*, C. I, Ankara, 1994, s. 85.

²⁵ Asurca “kārum” kelimesi “liman” anlamına gelmektedir. Bkz. Sevin, *a.g.e.*, s.152. Kārum'ların isimleri ve tabakaları için bkz. Bilgiç-Bayram, *a.g.e.*, s. 38, 39.

²⁶ Asurca “wabartum” kelimesi “konuk” anlamına gelmektedir. Bkz. Sevin, *a.g.e.*, s. 153. Wabartum'ların isimleri ve tabakaları için bkz. Bilgiç-Bayram, *a.g.e.*, s. 38, 39.

BİRİNCİ BÖLÜM

ASUR TİCARET KOLONİLERİ ÇAĞI

Kültepe kazılarında (Ek 3) ele geçen tabletler ışığında M.Ö. II. binyılın ilk çeyreğinde Anadolu toplumunun sosyal, siyasi, iktisadi ve dini hayatı hakkında bilgi sahibi olmaktayız. Anadolu'ya ticaret için gelen Asurlu tüccarlar, Anadolu şehir beylerinin iznini alarak ve vergi ödemek şartıyla Anadolu'da ticaret merkezleri kurmuşlar, “kārum”, “wabartum” adı verilen bu ticaret merkezlerinde Asur'dan getirdikleri malları pazarlamışlardır. Kārum ve wabartum'ların kurulmasının bu dönemde meydana gelmediği, bunların ilk örneklerinin Akad kralı Sargon zamanından itibaren oluşturulmaya başlandığı düşünülmektedir.²⁷ Elazığ ile Tuz Gölü'nün batısı arasında dağılmış olan bu ticaret merkezlerinden Kaniş ve Hattuş dışında diğer şehirlerin yerleri kesin olarak tespit edilememiştir.²⁸

Asurlu tüccarlar; ticari potansiyeli ve ortamın uygun olması sebebiyle Anadolu'yu ticaret için cazip bir bölge olarak görmüşlerdir. Asurlu tüccarların Anadolu'daki ticari faaliyetleri yerel yetkililerle varılan ortak mutabak çerçevesinde gerçekleşmiştir. Ancak Asurlu tüccarlar Anadolu'da ticaret üzerinde etkin olmalarına rağmen siyasi bir nüfuzları yoktu. Vergilerin belirlenmesi, ticareti yapılacak eşyanın ve hukuki kuralların tespiti yerli krallar tarafından yapılmıştır. Bu durum göstermektedir ki, Anadolu'da Asur egemenliği yoktu.²⁹ Fakat iktisadi bakımdan Asurlu tüccarlar yerlileri nüfuzları altına almışlardır.³⁰

Bu dönemde krallıklar ve bunlara bağlı vasal krallar idaresinde şehir devletlerinin Anadolu'nun siyasi yapısını oluşturduğu, bu devletlerin metinlerde “ruba'um rabium” (büyük kral), “ruba'um” (kral), “šarru” (vasal kral) ve “rubatum” (kraliçe) olarak geçen yöneticiler tarafından yönetildikleri bilinmektedir. Belgeler, şehir devletlerinin kurumsallaştıklarını, böylece ticaretin organizasyonu ve ortaya çıkan hukuki

²⁷ Günbattı (1997), a.g.m., s. 148, 149.

²⁸ Günbattı (2017), a.g.e., s. 42.

²⁹ Günbattı (2017), a.g.e., s. 41.

³⁰ Emin Bilgiç, “Kapadokya Tabletlerine Göre Anadolu Kavimleri Üzerinde Araştırmalar”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. 11, S. 1, Ankara, 1993, s. 34; Memiş, a.g.m., s. 67.

anlaşmazlıkların çözümü gibi konularda düzgün işleyen bir sistemin var olduğunu göstermektedir.³¹

Anadolu da halk; hürler, köleler denilen farklı sınıftan meydana gelmektedir. Anadolu'nun etnik yapısının ise farklı etnik gruplardan oluştuğu anlaşılmaktadır. Asurlu tüccarlar, yerlileri “nuā’um” kelimesiyle ifade etmişlerdir. Asurlular “kaba, cahil, kültürsüz” manaları verilen bu kelimeyi Anadolu halkını aşağılamak için değil yazıyı bilmemelerinden dolayı kullandıkları düşünülmektedir.³² Yerliler “nuā’um” kelimesinin yanında, Kanişli, Wahşuşanalı şeklinde de tanımlanmışlardır.³³ Asurlular ise metinlerde “DUMU Aşşur” “Asur vatandaşı”³⁴ olarak kaydedilmişlerdir. Eski Asurca dilini bilmeyen Anadolu halkı ile Asurlu tüccarlar arasındaki iletişimin belgelerde “targumannum” “tercüman” olarak geçen kişiler sayesinde kurulduğu anlaşılmaktadır.³⁵

Kültepe de yapılan kazılar, günümüzden yaklaşık 4000 yıl önceki Anadolu mimarisinde ortaya çıkarmıştır. Belli bir sistem ve plana göre gelişen Kaniş şehrindeki sivil mimari, sahiplerinin mali durumlarına göre farklı büyüklüklerde ve fonksiyonlarda inşa edilmiş, Anadolu halkına ve Asurlu tüccarlara hem yaşam alanı hem de iş yerleri olarak hizmet vermiştir.³⁶ Kültepe mimarlığının değişmez yapı malzemesi taş, kerpiç ve bol ağaç, kalın ve ince sıvadır.³⁷

Yerel halka ait silindir mühür ve mühür baskıları ile belgelerde geçen tanrı adlarından Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nda Anadolu toplumunun dini inançlarını kısmen de olsa öğrenmekteyiz. Anadolu'da Hatti ve Hurri tanrılarına tapınım olduğu anlaşılmaktadır. Belgelerde teofor isimlere rastlanması, borç vesikalarında tanrı isimlerinin geçmesi ve mühürlerde tanrıların tasvirlerine yer verilmesi, dinin ne denli önemli olduğunu göstermektedir.

Ele geçen aile hukuku ile ilgili bazı belgelerden kadın-erkek eşitliğinin olduğu, Anadolu kadınının hiçbir zaman ikinci sınıf bir varlık olarak görülmediği anlaşılmaktadır. Anadolu

³¹ Günbattı (2017), a.g.e., s. 61.

³² İrfan Albayrak, “Asur Ticaret Kolonileri Döneminde Asurlu Tüccarlar İle Yerli Halk Arasındaki İlişkiler”, *III. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri*, Erciyes Üniversitesi Kayseri ve Yöresi Tarih Araştırmaları Merkezi, Yayın No: 4, Kayseri, 2000, s. 38.

³³ Albayrak, a.g.m., s. 37, 38.

³⁴ Emin Bilgiç-Hüseyin Sever-Cahit Günbattı-Sebahattin Bayram, *Ankara Kültepe Tabletleri I (AKT)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1990, No: 77, s. 93, 94.

³⁵ Günbattı (2017), a.g.e., s. 41.

³⁶ Remzi Kuzuoğlu, “É abi-ka imaqqut ‘Senin Babanın Evi Yıkılacak’”, *Archivum Anatolicum*, C. 12, S. 1, Ankara, 2018, s. 77.

³⁷ Tahsin Özgüç, *Kültepe-Kaniş/Neşa Sarayları ve Mabedleri*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1999, s. 23.

kadını evlenirken erkeğe satılmaz, başkasına da devredilmezdi. Kadına boşanma hakkı tanınmakta ve çocuklarda mahkeme kararıyla anneye verilmekteydi.³⁸ Bu çağın kadını sadece anne ve ev kadını olmayıp ticaretle uğraşan, hatta tek başına ülkesini yöneten bir mevkide de yer almaktadır. Yazılı belgelerde rubatum olarak kaydedilen kraliçelerin devlet yönetiminde etkili olduğu ve ticari faaliyetlerde de son derece önemli bir role sahip olduğu anlaşılmıştır. Rubatımların dışında kadınların yalnız ev işlerinde değil, tarla işlerinde de çalıştıkları anlaşılmıştır.³⁹ İş kadını olarak ise tahıl ve gümüş ticaretinde, köle ve gayrimenkul alım-satımlarda alıcı veya satıcı durumunda oldukları görülmektedir.⁴⁰ Kendi adına borçlanan veya ödünç para veren, senet düzenleyip, mühürleyebilen, her çeşit hukuk işlerinde dava açabilen veya şahsen dava edilebilen bu devrin kadınları, ferdi mülkiyet hakkına da sahip olmuştur.⁴¹ Ayrıca Anadolu kadınlarının borç verirken ürünleri kendi belirledikleri ölçü kapları ile verip ve aynı ölçü kabıyla da geri aldıkları anlaşılmaktadır.⁴² Ele geçen belgelerden Anadolu kadınları gibi Asurlu kadınlarında hem Asur'da hem Anadolu'da büyük ölçüde ticari hayatın içerisinde yer aldıkları görülmektedir.⁴³ Asurlu tüccarlar ülkelerinde değilken eşleri onların yerine işlerini takip etmişlerdir.⁴⁴

Yaklaşık 250 yıl boyunca devam eden Anadolu-Asur arasındaki ticari ilişkiler, Asurlu tüccarların sosyal ve kültürel olarak yerli halk ile kaynaşmasını sağlamış; pek çok Asurlu Anadolu yaşam tarzını benimseyerek çocuklarına yerli isimler koymuşlardır.⁴⁵

Kültepe'de, yerliler ile Asurlu tüccarlar arasında nişan, evlenme ve boşanma konularını içeren belgeler ele geçmiş olup bunlar, Asur Ticaret Kolonileri Çağı Anadolu'sunun aile hukukuna dair önemli bilgiler vermektedir. Nişanlanma bu konulardan biridir. Anadolu'da kız ve erkeklerin küçük yaşta nişanlandıklarını gösteren belgeler bulunmaktadır. Belgeler sayesinde kız çocuklarının küçük yaşlarda nişanlandırıldıklarına şahit olmaktayız. Bu olaya Anadolu'da "beşik kertmesi" veya "beşik nişanı" âdeti denilmektedir.⁴⁶ Belgelerde nişanın nasıl yapılacağını içeren bilgiler olmamasına rağmen, aileler arasında yapıldığı

³⁸ Hüseyin Sever, "Anadolu'da Nişanın Bozulması Hakkında Verilmiş Kaniş Kârımı Kararı", *Belleten*, C. LVI, S. 217, Ankara, 1992, s. 670.

³⁹ Füzûzan Kınal, "Eski Anadolu'da Kadının Mevkii", *Belleten*, C. XX, S. 79, Ankara, 1956, s. 357.

⁴⁰ Esmâ Öz, "Kültepe Tabletleri Işığında, M.Ö. II. Binde, Kadının İş Hayatındaki Yeri", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 1, S. 25, Kayseri, 2008, s. 49.

⁴¹ Kınal, a.g.m., s. 358.

⁴² Öz, a.g.m., s. 49.

⁴³ Cahit Günbattı, "Kültepe Tabletlerine Göre, Kadınların Ticari Faaliyetleri Hakkında Bazı Gözlemler", *XI. Türk Tarih Kongresi Bildirileri*, C. I, Ankara, 1994, s. 191-200.

⁴⁴ Öz, a.g.m., s. 49.

⁴⁵ Günbattı (2017), a.g.e., s. 63.

⁴⁶ Kemal Balkan, "Eski Asur ve Anadolu'da Kızların Çocuk Yaşında Nişanlanması", *Belleten*, C. LI, S. 200, Ankara, 1987, s. 426.

bilinmektedir.⁴⁷ Kt 88/k 625⁴⁸ numaralı belge, nişan kararının bozulması ve nişan hediyesinin varlığından söz edilmesi bakımından önem arz etmektedir. Kemal Balkan, “Eski Asur ve Anadolu’da Kızların Çocuk Yaşında Nişanlanması” adlı çalışmasında, belgelerde bir nişan hediyesi söz konusu olmadığını belirtirken, Hüseyin Sever “Anadolu’da Nişanın Bozulması Hakkında Verilmiş Kaniş Karumu Kararı” adlı çalışmasında nişan hediyesi olarak bir kemerin verilmiş olduğunu söylemektedir. Sonuç olarak Asurlular arasında nişan hediyesi vermenin var olduğunu görmekteyiz.

Anadolu ve Asur arasındaki ticaretin ilk dönemlerinde Asurlu tüccarlar tek başlarına Anadolu’ya gelmişlerdir. Ancak ticaretin gelişmesiyle bazı Asurlular ailelerini Anadolu’ya getirmiştir. Bazıları da yerli bayanlarla evlenmişlerdir. Bu hususta az sayıda belge olsa da yerli bir erkeğin Asurlu bir kadınla evlendiğini gösteren şimdilik tek bir kayıt bulunmaktadır. Asurlu erkekler Anadolu’da yerli kadınlar ile aşşutum “birinci zevce” ve amtum⁴⁹ “ikinci eş”⁵⁰ olmak üzere iki tip evlilik gerçekleştirmişlerdir. Anadolu halkı arasında tek eşlilik söz konusuydu. Yerli kadınlarla evlenen Asurlu tüccarlar da yerli usullere bağlı kalarak, Mezopotamya’daki gibi kadın satın alma esasına dayanmayan, monogam yani tek evlilik gerçekleştirmişlerdir.⁵¹ Yerli kadınlarla evlenen Asurlu tüccarlar Anadolu’nun neresinde olursa olsun ikinci bir kadınla evlenmeyeceklerini, şahitler huzurunda ve belgeler düzenleyerek beyan etmişlerdir. Ancak, Asurlu tüccarların Asur’a dönmesi durumunda, “qadištum” adı bir kadınla geçici olarak evlenecekleri kaydedilmiştir.⁵²

Boşanmanın sebeplerinden hiçbir belgede bahsedilmese de yerli kadınlarla Asurlu tüccarların boşanmalarında erkek ve kadınların eşit hakka sahip oldukları⁵³ ayrıca her iki tarafın da boşanmak için mahkemeye başvurabildikleri anlaşılmaktadır.⁵⁴

Kültepe’de ortaya çıkan evlenme ve boşanma belgelerinden elde edilen bilgiler şu şekildedir:⁵⁵

1. Anadolu’da evlilik hayatında kadın ve erkeğin aynı haklara sahip olduğu görülmektedir.
2. Her iki tarafa da boşanma yetkisi tanınmaktadır. Boşandıkları zaman koca, mal ve mülkünü karısı ile paylaşacak ya da para ödeyecektir.

⁴⁷ Sever (1992), a.g.m., s. 669, 670.

⁴⁸ Sever (1992), a.g.m., s. 670-674.

⁴⁹ Amtum kelimesinin “kadın köle” anlamına geldiği bilinmektedir.

⁵⁰ Albayrak, a.g.m., s. 37.

⁵¹ Kinal, a.g.m., s. 359.

⁵² Sever, a.g.m., s. 4.

⁵³ Sever, a.g.m. s. 4.

⁵⁴ Şahin-Hasdemir, a.g.m., s. 149.

⁵⁵ Bilgiç (1951), a.g.m., s. 237.

3. Anadolu’da yerli kadınlarla evlenen Asurlular, evliliklerinde Anadolu usullerine uydukları bilinmektedir.
4. “Levirat” denilen evlenme tarzı⁵⁶ ve “kadını satın alma” diye isimlendirilen evlenmelerin, bu çağda Anadolu’da izleri görülmemektedir.

1.1. Ticareti Yapılan Mallar

Belgeler, Asurlu tüccarların Anadolu’ya kalay, tekstil ürünleri, baharat ve bazı mamul eşya gibi ürünler getirdiklerini, Anadolu’dan da altın, gümüş, deri, bakır ve kıymetli taşları Asur’a götürdüklerini göstermektedir.⁵⁷ Asur ile Anadolu arasında gidip gelen kervanlarla yapılan kara ticaretinin alım satım işlemi; gönderilecek malların satın alınması, malların Anadolu’ya gönderilmesi, malların hedef bölgede satılması ve alınan malların Asur’a geri götürülmesi olmak üzere dört aşamadan oluşmuştur.⁵⁸ Anadolu’nun altın ve gümüşünü, çok pahalıya sattıkları eşyalar karşılığında toplayarak Asur’a aktarmış olmalarından dolayı ticari faaliyetlerin Asurlu tüccarların lehine olduğu düşünülmektedir.⁵⁹

1.1.1. Madenler

Asur Ticaret Kolonileri Çağı’ndan çok daha önce Anadolu halkının madeni kullanarak eşya yaptıkları bilinmektedir.⁶⁰ Söz konusu dönemde de Asurlu tüccarların ticari faaliyetlerinin büyük bölümünü maden ticareti oluşturmakta ve büyük miktarda kalayı Anadolu’ya sevk ettikleri bilinmektedir.⁶¹

1.1.1.1 Kalay

Yaklaşık 5 kg ağırlığında paketler halinde getirilen kalay⁶² yapılan ticaretin temelini oluşturmuştur. Asurlulara tanınan ayrıcalık ve tavizlerin en önemli nedeni kalaya sahip olmadır.⁶³

⁵⁶ Levirat; kocası ölen bir kadının, aile mirasının bölünmesini engellemek için aile içi birisiyle evlendirme geleneği.

⁵⁷ Bayram (1993), a.g.m., s. 5.

⁵⁸ Klass R. Veenhof, “Eski Asur Kara Ticaretinin Yapısı”, Fikri Kulakoğlu - Selmin Kangal (Ed.), *Anadolu’nun Önsözü Kültepe Kaniş-Karumu, içinde*, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul, 2011, s. 56.

⁵⁹ Emin Bilgiç, “M.Ö. 2000 Yıllarında Anadolu Kavimleri”, *III. Türk Tarih Kongresi Bildirileri*, Ankara, 1948, s. 387.

⁶⁰ Sever (1994), a.g.m., s. 86.

⁶¹ Arslantaş, a.g.m., s. 8.

⁶² Veenhof (2011 b), a.g.m., s. 57.

⁶³ Günbattı (2017), a.g.e., s. 71.

1.1.1.1 Gümüş

Anadolu'da bol bulunması sebebiyle ticarete temel alım satım aracı olmuş, para yerine de kullanılmıştır.⁶⁴

1.1.1.2 Altın

Asurlu tüccarlar Asur'a götürebilmek için büyük emek gösterdikleri altının Anadolu'daki fiyatı, 1 şeql'i (8.3 gr) 8-10 şeql gümüş arasında değişmekte olup altının değişik kaliteleride bulunmaktadır.⁶⁵

1.1.1.3 Bakır

Asurlu tüccarlar sadece Asur ile Anadolu arasındaki ticareti ellerinde tutmamışlar, aynı zamanda Anadolu içindeki yerel ticarete de söz sahibi olmuşlardır. Bu tür faaliyetleri bakır üzerinden gerçekleştirdikleri ve ödeme aracı olarak bakır kullandıkları bilinmektedir.⁶⁶

1.1.1.4 Amütum-Ašium

Belgelerde altından beş misli pahalı olduğu anlaşılan madenin demir olduğu düşünülmektedir. Yurt dışına çıkışı yasaklanan amutum madeninin zamanın Asurlu idarecileri tarafından öneminden dolayı ticaretin yapılması yolunda Asurlu tüccarların teşvik edildiği anlaşılmaktadır.⁶⁷

1.1.1.5 Husarum

Husarum'un muhtemelen mücevher taşı olduğu sanılmaktadır.⁶⁸ Maden yerli krallıklar tarafından Anadolu'nun dışına çıkışı yasaklanan madenlerden biridir.⁶⁹

⁶⁴ Günbattı (2017), *a.g.e.*, s. 75.

⁶⁵ Günbattı (2017), *a.g.e.*, s. 76.

⁶⁶ Günbattı (2017), *a.g.e.*, s. 73, 74.

⁶⁷ Salih Çeçen, "Kaniš Kārumu'nun Diğer Kārum ve Wabartumlar'a 'Kù.an' (amutum) İle İlgili Önemli Talimatları", *Belleten*, C. LXI, S. 231, Ankara, 1997, s. 219-232.

⁶⁸ Koçak, *a.g.m.*, s. 220.

⁶⁹ Çeçen (1997), *a.g.m.*, s. 219.

1.1.1.6 Antimon

Nerede kullanıldığı hakkında bilgi bulunmayan ve belgelerde çok az rastlanan lulûm'un antimon madeni olabileceği belirtilmekte, aynı zamanda ucuz ve bol olduğu belirtilmektedir.⁷⁰

1.1.1.7 Demir

Belgelerde sadece iki yerde söz edilmiş olup Kaniş sarayında demirciler başı unvanı taşıyan bir görevlinin bulunduğu ifade edilmektedir.⁷¹

1.1.1.8 Kurşun

Anadolu'da bol bulunmasından dolayı tüccarların kurşun ticareti ile fazla uğraşmadıkları belirtilmektedir.⁷²

1.1.2. Kumaşlar

Asur'dan Anadolu'ya çoğu yünlü⁷³ 50 kadar çeşidi bilinen tekstil ürünü ihraç edilmekteydi.⁷⁴ Üretilen kumaşların özellikleri değiştikçe fiyatları da çeşitlilik göstermekte olup 3,5 ve 6,5 shekel arasında fiyatlandırılmıştır.⁷⁵ Bazı kumaşlar üretildiği şehir ya da bölgelere göre isimlendirilmiştir. Abarna kumaşı, Şubarum kumaşı, Akad kumaşı bunlara örnektir. Kumaş adları belli bir şehir ya da bölgeye ait olup başka bir yerde de yeniden üretebilecek özellikler gösterdikleri anlamına gelmektedir.⁷⁶

Belgelerden tespit edilen kumaş türleri şöyle özetlenebilir; Pirikannum, Saptinnum ve Menuniānum'un Anadolu'da dokunduğu bilinmektedir. Bunlardan Pirikannum kumaşının Mama, Luhuzatia ve Kaniş şehirlerinde üretildiğine dair belgelerde bilgiler yer almaktadır.⁷⁷ Belgelerde adı en çok geçen kumaş türü Kutantum'dur.⁷⁸ Abarnium kumaşı, Asur'dan Anadolu'ya ithal edilen, kaliteli ve pahalı olduğu bilinen bir kumaş türüdür. Kaliteli kumaşlar arasında yer alan ve farklı niteliklere sahip olduğu bilinen kusitum kumaşı,

⁷⁰ Günbattı (2017), *a.g.e.*, s. 78.

⁷¹ Günbattı (2017), *a.g.e.*, s. 79.

⁷² Günbattı (2017), *a.g.e.*, s. 77, 78.

⁷³ Veenhof (2011 b), *a.g.m.*, s. 57.

⁷⁴ Günbattı (2017), *a.g.e.*, s. 67.

⁷⁵ Gül Ulutaş, "Asurlu Tüccarların Anadolu'daki Kumaş Ticaretine Genel Bir Bakış", *Uluslararası Eskiçağ Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C. 2, S. 1, 2020, s. 85-87.

⁷⁶ Veenhof (2011 b), *a.g.m.*, s. 57.

⁷⁷ Günbattı (2017), *a.g.e.*, s. 67.

⁷⁸ Veenhof (2011 b), *a.g.m.*, s. 57.

Asur'dan ithal edilen kumaşlar arasında olup “bağlamak” anlamına gelmektedir. Genel olarak giysi, elbise anlamları ile karşılaşılan Lubuşum kumaşı, Labāşum'dan türemiş olabilir. Kitūm/Kitātum, Eski Babil'de üretilen, genellikle hasır, yaygı, paspas anlamlarından kullanılan bir kumaş türüdür. Bararum “parıltı, parlamak” kelimesinden türemiş olabileceği düşünülen Nibrārum kumaşının, Asur'dan ithal edildiği bilinmektedir. Şitrum kumaşı, paketlemede kullanılan bir bağ olabileceği belirtilmiştir. Burā'um kumaşı ise Asur'dan ithal edilen, daha çok tüccarların kıyafeti için kullanılan bir kumaş türüdür.⁷⁹

Ayrıca ticaretin ana temasını oluşturan madenler ve kumaşlardan başka lapis lazuli, hematit, pappardalium gibi taşlar ve ayna, tarak, ayakkabı, orak, çivi, testere, bıçaklar, ip, çuval, kemer, yüzük, bilezik, broş ve çeşitli mutfak eşyaları ticareti yapılan mallar arasındadır.⁸⁰

1.2. Ticaret Mallarının Nakli ve Yol Güzergâhları

Asurlu tüccarlar Asur'dan Anadolu'ya mallarını eşek kervanları ile farklı güzergâhlar kullanarak sevk etmişlerdir.⁸¹ Eşek hem Asur-Anadolu arasında hem de Anadolu içerisindeki seyahatlerde kullanılmıştır.⁸² Uzun mesafe ticaretinin vazgeçilmez hayvanı olan eşekler, kervanlarda kullanılmaya elverişli ve güçlü olmalarından dolayı tercih edilmişlerdir.⁸³ Kervanlarda kiralanmış eşek sürücülere ile eşeklerin yüklenmesinden sorumlu kişiler de bulunmaktaydı.

Kervanlar yola çıkarken yanlarına “el kalayı” diye tabir edilen bir miktar kalay veriliyordu.⁸⁴ Bu şey, bir nevi cep parasıydı. Bununla kervandaki kişiler için yiyecek ve hayvanlar için saman, hanlarda konaklama ve geçiş ücretleri, geçtikleri yerlerde yetkililere verilen hediyeler, nehirleri salla geçme ücreti ve kervandaki eşeklerden biri yolda ölürse yerine yenisinin alınması için gereken para ve yolculuk zorlaşırsa ek bir eşek sürücüsünün ya da taşıyıcısının alınması gibi yol masrafları ödeniyordu.⁸⁵

Asurlu tüccarlar için eşek, taşıma ve ulaşım aracı olarak kullanılmasının yanında paraya çevrilmesiyle kazanç elde etmek açısından da önem arz etmektedir.⁸⁶ Bir eşeğin maliyeti

⁷⁹ Ulutaş, a.g.m., s. 87-92.

⁸⁰ Günbattı (2017), a.g.e., s. 80-85.

⁸¹ Gökçek (2009), a.g.m., s. 148.

⁸² Lütfi Gürkan Gökçek, “Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nda (M.Ö. 1975-1723) Anadolu'da Hayvancılık ve Hayvan Ticareti”, *Archivum Anatolicum*, C. 7, S. 1, Ankara, 2004, s. 70, 71.

⁸³ Günbattı (2017), a.g.e., s. 95.

⁸⁴ Günbattı (2017), a.g.e., s. 99.

⁸⁵ Veenhof (2011 b), a.g.m., s. 58, 59.

⁸⁶ Gökçek (2004 b), a.g.m., s. 74.

koşum takımı ve samanı yaklaşık 20 şeşel ediyordu.⁸⁷ Belgeler, eşeğin yanı sıra katırın da hem taşımacılıkta hem ulaşımda kullanıldığını,⁸⁸ ayrıca atın varlığının da kesin olarak bilindiğini göstermektedir.⁸⁹ Belgelerde narkabtum, hulukkanum ve eriqqu arabalarından da söz edilmektedir.⁹⁰

Kervanların güvenliği ve yolların açık olması Asurlu tüccarlar için önem arz etmekteydi.⁹¹ Güvenlik için Anadolu şehir krallıkları yol boyunca karakollar kurmuşlardır.⁹² Büyük çapta güvenlik önlemlerinin alındığını gösteren belgelerin olmaması, Anadolu topraklarındaki şehir krallarının yolların güvenliğini büyük oranda sağladıklarını göstermesi bakımından önem arz etmektedir.⁹³

Ekrem Memiş'e göre;⁹⁴ Mari ve Kültepe belgelerinin verdiği bilgiler sayesinde Asur- Kaniş güzergâhında, Fırat üzerinden geçen güney ve kuzey yolu olmak üzere iki yol bulunmaktadır. Kuzey yoluyla Malatya'dan Darende yolu ile Kayseri'ye ulaşılır, Güney yolundan ise Urfa üzerinden geçerek ulaşılabilirdi.

Nitekim Asurlular Anadolu'ya ulaşırken kullandıkları bir tek güzergâh söz konusu değildir. Kervanlar ana yolların dışında "harran suqinnim" denilen, engebeli araziden geçen ve kontrolün sıkı olmadığı tali yolları da kullanıyorlardı.⁹⁵ Asurlu tüccarlar yol için alınan vergileri ödememek için sık sık bu yolları kullanmışlardır.⁹⁶

1.3. Asur Ticareti Kolonileri Çağı'nda Vergilendirme

Yerli beyler Asurlu tüccarlardan farklı adlar altında vergiler almışlar,⁹⁷ bet tamkarim olarak geçen "tüccarlar evi"ne, karum'a da vergi verildiği bilinmektedir.⁹⁸ Belgelerden tespit edilen vergi türleri şunlardır: En çok bilineni nishatum olup daha çok yerel saraylara verilen bir vergidir.⁹⁹ Sık kaydedilmiş olan şaddu'utum vergisi, 1/60 nisbetinde alınmaktaydı.¹⁰⁰ Bir

⁸⁷ Veenhof (2011 b), a.g.m., s. 58.

⁸⁸ Hatçe Baltacıoğlu, "Yazılı Kaynaklar ve Arkeolojik Veriler Işığında Hattuşa ve Arinna Arasındaki Uzaklık", *Archivum Anatolicum*, C. 7, S. 2, Ankara, 2004, s. 18.

⁸⁹ Füzün Kınal, "Eski Önasya'da Ehli Atın Tarihi", *Belleten*, C. XVII, S. 66, Ankara, 1953, s. 179-192.

⁹⁰ Baltacıoğlu, a.g.m., s. 22.

⁹¹ Günbattı (2017), a.g.e., s. 52.

⁹² Sever (1995), a.g.m., s. 3.

⁹³ Arslantaş, a.g.m., s. 9.

⁹⁴ Memiş (2013), a.g.e., s. 226, 227.

⁹⁵ Günbattı (2017), a.g.e., s. 102-104.

⁹⁶ Günbattı (2017), a.g.e., s. 137, 138.

⁹⁷ Bayram (1993), a.g.m., s. 1-4.

⁹⁸ Gökçek (2009), a.g.m., s. 149.

⁹⁹ Gökçek (2009), a.g.m., s. 149.

¹⁰⁰ Bayram (1993), a.g.m., s. 9, 10.

diğeri tātum vergisi Asurdan gelen kervanlardan Anadolu'da alınan vergi çeşitidir. Qaqqadātum vergisi her kişi için 10 veya 15 ūeqel gümüş oranlarında alınmıştır.¹⁰¹ On manasına gelen ešrum kelimesinden türetilmiş olan e/išratum vergisi yerel idareciler tarafından, elbiselerden %10 oranında alınmaktadır. İhraç vergisi olarak değerlendirilen wašitum vergisi, Asur'dan Anadolu'ya gidecek olan kervanlardan yükün 1/20'si oranında ödenen vergi çeşitidir.¹⁰² Eribtum vergisi, giriş vergisi şeklinde tanımlanmış ve kārūm dairesine ödendiği bilinmektedir.¹⁰³ Son olarak metum hamsat vergisinin de %5 oranında kārūm dairesine verildiği ifade edilmektedir.¹⁰⁴

¹⁰¹ Bayram (1993), a.g.m., s. 11.

¹⁰² Bayram (1993), a.g.m., s. 12.

¹⁰³ Bayram (1993), a.g.m., s. 12.

¹⁰⁴ Bayram (1993), a.g.m., s. 12.

İKİNCİ BÖLÜM

ASUR TİCARET KOLONİLERİ ÇAĞI'NDA ANADOLU'DA İPOTEK SİSTEMİ

Hukuksal ilişkiler bazen tarafların istediği gibi yürümektedir. Bu nedenle alacaklıların bir teminat talebinde bulunmaları gerekmektedir. Türk hukukunda da alacaklıyı olumsuz etkilerden korumak için alınmış hükümler mevcuttur. Hükümlerden, borçlunun borç aldığı kişiye ya da kuruma borcunu ödememesi durumunda borcu karşılığında teminat göstermesi gerekmektedir.¹⁰⁵ Bu da özel hukukun temel amaçları arasında yer almaktadır. Özel hukukta “şahsi” ve “aynî” olmak üzere teminat araçları iki temel bölüme ayrılmaktadır.¹⁰⁶

Şahsi teminatlar: Kefalet, aval¹⁰⁷, kredi vekâleti, garanti, borcu birlikte yüklenme, sözleşme cezası, soyut borç tanınması gibi örneklerdir. Şahsi teminatlarda alacaklının tüm teminatı, teminatı verenin şahsi ödeme gücüne ve istencine bağlı kalır.¹⁰⁸ Aynî teminatların da asıl amacı alacağın güvence altına alınmasıdır. Teminatın içeriğini malvarlığı oluşturmakta, teminatta alacaklı, alacağının güvencesi olarak aldığı teminatı, malikin rızası olmaksızın dahi paraya çevirterek alacağını elde edebilir. Aynî teminat da alacaklıya güvenceyi sağlayan rehin hakkıdır.¹⁰⁹

Rehin, alacaklının alamadığı alacağını, kendisine rehin edilmiş olan değeri sattırarak paraya çevirtip, elde etmesini sağlayan bir sınırlı ayni hak olup alacaklıyı borçlusunun borcunu gününde ödememe riskine karşı teminat altına alır.¹¹⁰ Rehinde taşınır ve taşınmaz olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. Taşınır rehni, alacağı teminat altına almak için taşınır mal

¹⁰⁵ Başak Başoğlu, “Öncelenmiş Borca Aykırılığın Sonuçları”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. LXVI, S. 2, İstanbul, 2008, s. 289.

¹⁰⁶ Yavuz Selim Şener, *Türk Hukukunda İpotek ve Uygulaması*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2004, s. 1.

¹⁰⁷ Aval, ticarî senetlerden doğan borçların temini amacıyla verilen bir teminattır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Jale Güral, “Kefalet Akdiyle Aval Arasındaki Fark ve Benzerlikler”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 8, S. 3, Ankara, 1951, s. 435-478.

¹⁰⁸ Rona Serozan, “Taşınmaz Rehni”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C. LXIV, S. 2, İstanbul, 2006, s. 302.

¹⁰⁹ Şener, *a.g.e.*, s. 1.

¹¹⁰ Serozan, *a.g.m.*, s. 301.

üzerinde kurulan ve yerine getirilmediğinde hak sahibine, rehin konusu taşınır malı icra organları vasıtasıyla satılarak alacağını almasını sağlayan haktır. Taşınmaz rehni ise, sınırlı aynî hak olarak, alacağı teminat altına almak için taşınmaz üzerine kurulan ve yerine getirilmediğinde hak sahibine, taşınmazı icra organları vasıtasıyla satılarak alacağını almasını sağlayan haktır. “İpotek”, “ipotekli borç senedi” ve “irat senedi” olmak üzere kendi içerisinde üçe ayrılan taşınmaz rehninin¹¹¹ paradigması ipotektir.¹¹²

Eski Yunancadan¹¹³ gelen Latin kaynaklı bir kelime olan, alt, aşağı ve koruma altında olan manasına gelen ipotek, Türk Medeni Kanunu’nun dördüncü kitabı olan Eşya Hukuku başlığı altında düzenlenmiştir.¹¹⁴ İpotek, taşınmazın değerinde, alacaklının zarar görmesini önlemek amacıyla sınırlı aynî bir hak olup herkese karşı ileri sürülebilen ve alacağın teminat altına alınmasını sağlar. Tapu kütüğüne geçerli bir tescili sağlanmasıyla ipotek ortaya çıkmaktadır.¹¹⁵ Taşınmazın değerini tedavül ettirme amacı bulunmadığından ipotek, kıymetli evraka bağlanmamaktadır.¹¹⁶

Son olarak ipotekli bir alacağın zaman aşımına uğraması söz konusu değildir. Çünkü taşınmaz rehni varlığını sürdürdükçe alacağın zaman aşımı işlemez, durur.¹¹⁷ Medeni Kanun da, alacak sona erdiği zamanda ipotek de kendiliğinden sona ermiş olduğu belirtilmiştir.¹¹⁸

Asur Ticaret Kolonileri Çağı’nda Anadolu’daki ipotek uygulamalarına geçmeden önce Anadolu halkı ile Asurlu tüccarların borç ilişkisine bakmak gerekir; yaklaşık 250 yıl sürdüğü tahmin edilen bu dönemin ana kaynağı ticarettir. Yapılan bu ticarete de borç alınması verilmesi en tabii bir sonuçtur. Dönemin borç vesikalarında borçlu tarafın yerliler veya Asurlular olduğu görülmektedir. Borç alınması ve verilmesi işinde borç alanın ya da verenin Asurlu veya yerli oluşuna göre bir takım farklı uygulamaların yapıldığı gözükmemektedir. Asurlular kendi aralarındaki borçlanmalarda yıllık %30 faiz oranını uygularken, Anadolu halkından birine borç verirken %100’ün üstünde faiz uyguladıkları görülmektedir.¹¹⁹

¹¹¹ Şener, *a.g.e.*, s. 1.

¹¹² Serozan, *a.g.m.*, s. 305.

¹¹³ Eski Yunanca “önerilen şey, ortaya atılan şey, bir borca karşılık rehin verilen şey” anlamına gelen sözcük, Eski Yunanca “aşağı koymak” fiilinden türetilmiştir. Bkz. <https://www.nisanyansozluk.com/kelime/ipotek>

¹¹⁴ Sheida Javadxani, *Türk Hukukunda İpotek*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2016, s. 1.

¹¹⁵ Sezin Aktepe, “İpoteğin Alacağa Bağlı Hak Olması ve Diğer Özellikleri”, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl 6, S. 12, İstanbul, 2007, s. 178-180.

¹¹⁶ Şener, *a.g.e.*, s. 3.

¹¹⁷ Serozan, *a.g.m.*, s. 324.

¹¹⁸ Aktepe, *a.g.m.*, s. 183.

¹¹⁹ Günbatı (2017), *a.g.e.*, s. 86.

Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nda düzenlenen borç senetlerinde alacaklı ve verecekli kişilerin isimleri, borç miktarı, borç olarak verilen maddenin adının yanı sıra alacaklıyı gösteren fiil formu, tarihleme, vâde, faiz oranı ve şahitler de bulunmaktadır. Bu hususlar her borç senetlerinde görülmemekle birlikte, bunlara ek olarak daha fazla bilgi bulunduranları da mevcuttur.¹²⁰ O dönemdeki insanlar, böyle bir belge düzenleyerek kendilerini hukuken güvence altına almaya çalışmış olmalıdırlar.

Yerli halk belge düzenlerken “iqqati-formu”nu resmi tarihleme de kullanırken, Asurlu tüccarlarda “limum”, “warhum”, “hamutšum” sistemini tercih etmişlerdir. Özel tarihleme de ise Anadolu'nun tarihi, siyasi, ekonomik ve sosyal olayları hakkında bilgi vermesinden dolayı önem kazanmıştır.¹²¹ Asurlular aralarında hafta, ay ve yıl esasına göre borç alıp verirken, yerli halka ise bayram günleri, hasat zamanı veya bazı mevsimler esas alınarak borçlarında vadelenendirme yapmışlardır.¹²² Ziraatla uğraşan yerli halk borçlarını hasat zamanı ya da bağ bozumunda ödemek zorunda kalmışlardır. Borcun ödeneceği zamanı belirlemek amacıyla zirai ifadeler kullanılmıştır. Mašqaltum pānitum “ilk ödeme”, mašqaltum šanitum “ikinci ödeme” tabirlerinin kullanılmasından dolayı ödemelerin taksitle yapıldığı da bilinmektedir.¹²³

Asurlu tüccarlar arasında veya Asurluların yerli halkla olan borç sözleşmelerinde borcun ödenmesinde sadece borçlu olan değil, bütün ailenin muhatap alındığı bazı belgelerde görülmektedir.¹²⁴ Hatta borçlu olan birinin borcunu ödeyememesi durumunda, ticaret odasının sorumlu sayıldığı ve bu kurumun borcu karşılamak zorunda olduğu bilinmektedir.¹²⁵

Belgelerden anlaşıldığı kadarıyla borç tabletlerinin ticareti de söz konusudur. Zira borç senetlerinin bir kısmında alacaklının adı yazılmamış, bir nevi hamiline yazılmıştır. Yani senet el değiştirebiliyor, yeni sahibi tarafından tahsil edilebiliyor veya ciro edilebiliyordu.¹²⁶

Nitekim alacaklı ve borçlu arasından ilişkide alacaklı alacağını garantilemek için teminat isteme ihtiyacı duymuş, bu davranışa da ipotek adı verilmiştir. Günümüzde genellikle taşınmaz menkullere uygulanan ipoteğin, Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nda biraz daha

¹²⁰ Sabahattin Bayram, “Kültepe Tabletlerinde Geçen Yeni Bir Vâde İfadesi ve Çıkan Neticeler”, *X. Türk Tarih Kongresi*, (22-26 Eylül 1986), C. II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1990, s. 453.

¹²¹ Çeçen (1998), a.g.m., s. 119.

¹²² Hasan Ali Şahin, “Asurlu Tüccarların M.Ö. 2. Bin Yılın İlk Çeyreğinde Anadolu'da Faiz Uygulaması”, *Belleken*, C. LXIX., S. 255, Ankara, 2005, s. 426.

¹²³ Sever (1995), a.g.m., s. 6.

¹²⁴ Arslantaş, a.g.m., s. 24.

¹²⁵ Sever (1995), a.g.m., s. 6.

¹²⁶ Albayrak, a.g.m., s. 39.

farklılık göstererek borçlunun mal varlıkları, aileden kişiler ve köleler üzerinde uygulandığı görülmektedir.¹²⁷ Rehin olma süreci ise borç ödendiği takdirde serbest bırakılmasıyla sonuçlanmıştır.

2.1. Menkul ve Gayrimenkullerin İpotek Edilmesi

Eski Asurca çivi yazılı belgelerde betum, ev kelimesi “mal”, “mülk”, “aile” manalarına gelmektedir.¹²⁸ Alacak ve verecek ilişkilerinde borcu teminat altına alabilmek için “ev”leri ve değerli eşyaların teminat olarak gösterdikleri belgelerde görülmektedir.¹²⁹

AKT I 25 no’lu belge (Ek 4) Puzur-Aşşur’a Sabazia’nın yazdığı bir mektuptur. Sabazia, Puzur-Aşşur’dan 52 mina borca karşılık rehin gösterilen iki evin üzerindeki ipoteğin, muhtemelen borcun ödenmesi sebebiyle iptal edilmesini istemektedir. İlgili belgenin tercümesi şöyledir:¹³⁰

“Puzur Aşşur’a Sabazia şöyle söylüyor: Bana gönderdiğin Waşhuba ailesiyle ilgili mektuba gelince: Ilabrat-bāni’yi kendinle birlikte tut, tableti (senedi) aç ve Ānaḥ-ilt’nin, onun rahibe olan kız kardeşinin ve erkek kardeşi Al-tābum’un 52 mina gümüş (alacağı) ile ilgili iki evimizin rehinine dâir senedi kaldırt!”

TC III 222 no’lu belge, İdī-Ištar adlı Asurlu ile yerli Zīa arasında yapılmış borç mukavelesidir. Zia, 1/3 mina gümüşe karşılık evini rehin olarak göstermiştir. İlgili belgenin tercümesinde şu ifadeler yer almaktadır:¹³¹

“İdī-Ištar, Zīa’dan 1/3 mina gümüş alacaktır. 2’şer šeqel onun faizi(dir). Amua(‘nın) hamuštum (olduğu haftadan itibaren) bir ayda ödeyecek. Ev teminatımdır. Şahit Irušum, şahit Mannum-ki-Ilīa, şahit Aşşur-Ištikal”.

TC III 232 no’lu belgede, Anana ve Şilli-Kubabat’ın 3 mina saf gümüş borçlarına karşılık evlerini Şalma-Aşşur, Atata ve adı belirtilmeyen tüccara rehin olarak gösterdikleri kayıtlıdır. Metinde şu ifadeler yer almaktadır:¹³²

“Şalma-Aşşur ve Atata tüccara 3 mina saf gümüş borçludurlar. Šadia kefieldir. Anana ve Şilli-Kubabat(‘ın), onların evi teminatımdır. Laqipum ve Buzuta(‘nın) hamuštum (olduğu haftadan itibaren) 6 haftaya (kadar) ödeyecekler. Eğer ödemezlerse 1 minaya 1 ½ šeqel

¹²⁷ Remzi Kuzuoğlu, “Eski Anadolu’da İpotek Kavramının İlk İzleri”, *Akademi Günlüğü Toplumsal Araştırmalar Dergisi*, C. 1, S. 1, Ankara, 2005, s. 79.

¹²⁸ Cahit Günbattı, “Ev Satışı İle İlgili Beş Kültepe Tableti ve Bunlardan Çıkan Bazı Sonuçlar”, *Belleten*, C. LIII, S. 206, Ankara, 1989, s. 58, 59.

¹²⁹ Kuzuoğlu, a.g.m., s. 79.

¹³⁰ Bilgiç-Sever-Günbattı-Bayram, a.g.e., s. 44, 45.

¹³¹ Kuzuoğlu, a.g.m., s. 80.

¹³² Kuzuoğlu, a.g.m., s. 80.

gümüş faiz (olarak) ekleyecekler. Allānatim ayı, İlšu-rabi(‘nin) limum (olduğu sene). Şahit Edina’nın oğlu Aššur-emūqī, şahit Adadresi’nin oğlu Ennam-Aššur”.

Kt 88/k 46 no’lu belge (Ek 5), yerli Duhniš ile Dalaš’ın oğullarının Aššur-rē’i’ye 42 mina gümüş borcu ile alakalıdır. Söz konusu belgeden, borçlulardan Dalaš’ın oğlu olduğu anlaşılan Dakniš adlı şahsın evi ya da firmasının teminat olarak gösterildiği anlaşılmaktadır¹³³:

“Duhniš ve Dalaš’ın oğulları üzerinde Aššur-rē’i’nin 42 mina tasfiye edilmiş gümüşü vardır. Aššur-rē’i ve Šalim-Aššur’un haftasından itibaren 20 haftaya kadar ödeyecekler. Eğer onların günü dolduğunda ödemedilerse kārūm’un hükmü gereğince ayda her 1 mina için 1 1/2’şer şeşel fâizi ilâve edecekler. Gümüş onların sağ olanlarının ve vârislerinin (başına) bağlanmıştır. Puzur-Aššur’un huzurunda, Aha-nirši’nin huzurunda, İkünūm’un huzurunda. Dakniš’in firması onun teminatıdır”.

Kt a/k 925 a no’lu belge (Ek 6), Sisisi isimli yerli kadının Šurama isimli yerli bir erkekten alacağıyla ilgilidir. Metinde iki elbisenin borca karşılık rehin alındığı bilgisi mevcuttur. Konumuzla ilgili satırların tercümesi şöyledir¹³⁴:

“Zumu’nun mührü, Kasuba’nın mührü, Šurama’nın mührü. Šurama’nın borcu hakkında(dır). Sisisi’nin Šurama’da 1 1/2 mina 3 1/2 şeşel gümüş alacağı vardır. 2 kumaş onun rehinesidir. Hasat zamanında tartacak. Eğer tartmazsa, ayda üçer şeşel (fâiz) ilave edecek”.

Kt c/k 1535 no’lu belge (Ek 7), Nami-İštar tarafından Ummī-tābat, Taganaba ve Gazanae’ye yazılmış bir mektuptur. Mektupta, Nami-İštar’a ait tamalakkum kabının açılarak içindeki kâse ve gerdanlığın tartılması, ayrıca İšūhum’un karısına ait yatağın satılması istenmektedir. İlgili belgenin tercümesi şu şekildedir¹³⁵:

“Ummī-tābat’a, Taganaba’ya ve Gazanae’ye söyle! Nami-İštar şöyle (söyler): Orada bütün bunlar yüzünden ateşte diz çökmüş olduğumu bilmiyor musunuz? Eğer sen annem isen, orada tamalakkum-kabımı aç ve 3 kâse ile küçük göğüs takısını al ve tart. Gümüşün geri kalanını Wašumatu sana getirecek. Rehin bırakılmış olan İšūhum’un karısına ait yatağı (için) onun annesi ve onun kız kardeşi (şahit olarak) hazır dursunlar. (Yatağı) satın ve alacağınız kadar (gümüşü) alıp onu tartın”.

¹³³ Sebahattin Bayram-Remzi Kuzuoğlu, *Kultepe Tabletleri VII-a*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2014, s. 266, 267.

¹³⁴ Bilgiç-Sever-Günbatı-Bayram, *a.g.e.*, s. 90.

¹³⁵ İrfan Albayrak-Hakan Erol, *Kultepe Tabletleri IX-a*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2016, s. 118, 119.

2.2. Borçlunun İpotek Edilmesi

Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nda borçlunun borcunu ödememesi durumunda rehin tutulması, hatta köle statüsüne düşmesi söz konusuydu.

Kt a/k 569 a/b no'lu belgede (Ek 8), borçlunun kendisinin rehin olarak gösterildiği görülmektedir. Aşşur-idī'nin Šū-Kūbum'dan 1/2 mina tasfiye edilmiş gümüş alacağı ile ilgili metinde şu ifadeler yer almaktadır¹³⁶:

“Aşşur-idī'nin Šū-Kūbum'da 1/2 mina tasfiye edilmiş gümüşü vardır. (Bu) gümüşten dolayı rehin tutulmuştur. 1/2 mina'lık senedi şehirde kaydedilecek ve buraya döndüğünde bu (vesika) imha edilecek. Aşşur-mālik'in huzurunda, Kurub-Ištar'ın huzurunda”.

Kt a/k 921 a/b no'lu belge (Ek 9), İlšu-rabi'nin Aşşur-taklāku'ya borçlu olduğuna dair senettir. Borç mukabilinde borçlunun bizzat kendisinin rehin tutulduğu kaydı bulunmaktadır. İki şahidin huzurunda düzenlenen belgenin tercümesi şöyledir¹³⁷:

“İlšu-rabi'de Aşşur-taklāku'nun 1/3 mina 5 šeql tasfiye edilmiş gümüşü vardır. İlšu-rabi para karşılığında rehin tutulmuştur. Ennum-Aşşur'un huzurunda, Puzur-Aşşur'un huzurunda”.

Kt n/k 607 no'lu belgede (Ek 10), İküppī-Aşşur ve Puzur-Suen'in alacaklarından dolayı Abia'nın rehin altına alındığı görülmektedir. Üç şahidin huzurunda düzenlenmiş belgede şu ifadeler yer almaktadır¹³⁸:

“İküppī-Aşşur'un 1/2 mina 5 šeql tasfiye <edil>miş gümüşü, Puzur-Su'en'in 1/3 mina 5 šeql tasfiye edilmiş gümüşü. Abia bu para(lar)dan dolayı rehin tutulmuştur. Onun yukarı (buraya) gelişinde birinci 1/2 mina'yı iade edecek, [ik]inci 1/2 mina'dan dolayı tutulmuş bulunuyor. [A]şşur-nīšu'nun [huzurunda], Hanānum'un [hu]zurunda, Aşşur-nādā'nın huzurunda”.

Kt n/k 575 no'lu belge (Ek 11), Mannum-balum-Aşşur'un be'ulātum'dan dolayı rehin altına alındığını göstermektedir. İki şahidin huzurunda düzenlenen ve varislerin de borçtan sorumlu tutulduğu anlaşılan belgenin tercümesi şöyledir¹³⁹:

“Enna-Aşşur, Mannum-balum-Aşşur'un be'ulātum'u (olan) ¹10 1/2 šeql tasfiye edilmiş gümüşü Šū Enlil'e verdi. Mannum-balum-Aşşur, paradan (dolayı) rehin alınmıştır. Eğer herhangi bir yere giderse, onu ben kiralayacağım ve (onun) [ki]raları (onun borcunu) telâfi edecek. Karuwa'nın huzurunda, Šū-Bēlum'un huzurunda. Para, onların sağ olanlarının başına bağlanmıştır”.

¹³⁶ Bilgiç-Sever-Günbattı-Bayram, *a.g.e.*, s. 71.

¹³⁷ Bilgiç-Sever-Günbattı-Bayram, *a.g.e.*, s. 56.

¹³⁸ Bilgiç-Bayram, *a.g.e.*, s. 13.

¹³⁹ Bilgiç-Bayram, *a.g.e.*, s. 14.

2.3. Ebeveynlerin ve Çocukların İpotek Edilmesi

Eski Asurca çivi yazılı metinler, Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nda borcun ödenmemesi durumunda ebeveynlerin ve çocuklarının rehin olarak tutulduğunu da göstermektedir. Bazı belgelerde dikkat çeken husus, alacaklı ve borçluların Asurlu olmalarına rağmen, rehin olarak gösterilen ebeveynlerin ve çocukların Anadolu'lu olmasıdır.¹⁴⁰

Kt a/k 454 a/b no'lu belge (Ek 12), Aşşur-idī'nin Šū-bēlum'dan alacaklı olduğuna ve borç karşılığında yerli bir kadın köle olan Hatti ve kızının rehin alındığına dairdir. Belgede, borç ödenmeden Hatti ve kızına kimsenin yaklaşamayacağı kayıtlıdır¹⁴¹:

“Aşşur-idī'nin Šū-Bēlum'da 1/3 mina gümüşü vardır. Agua'nın hamuštum'undan itibâren ayda 1/2 'şer şeql ilâve edecek. (Bayan) Hatti ve kızı benim rehinelerimdir. Bana parayı ödeyinceye kadar hiç kimse o kadınlara yaklaşmayacak. Ennum-â'nın huzûrunda, Aşşur-mâlik'in huzurunda”.

Kt 92/k 375 no'lu belgede, 1 mina saf gümüşe karşılık Alā adlı şahıs ve oğlu rehin olarak gösterilmektedir. İki Asurlu şahsın şahit olarak kaydedildiği belgenin tercümesi şöyledir¹⁴²:

“Šū-Ištar'ın 1 mina'lık saf gümüşü Lipit-Ištar ve Naniš'in tasarrufundadır. Gümüşten dolayı rehindirler. Gümüşü geri verecekler ve böylece (borçtan) çıkacaklar (kurtulacaklar). Alā ve oğlu teminatımdır. Şahit Dannum-ilī'nin oğlu Šū-Laban, şahit Buzuta'nın oğlu Aşşur-emūqī”.

2.4. Kölelerin İpotek Edilmesi

Belgelerden anlaşıldığı kadarıyla Anadolu şehir devletlerinde yaşayan halklardan biri kölelerdir. Kişilerin sahip olduğu temel hak ve özgürlüklerden mahrum bırakılarak bir başkasının malı sayılan kölelerin, borçlu şahısların borcunu ödemediği durumda borca karşılık rehin olarak verildiği anlaşılmaktadır. Belgelerde erkek köle için Sumerce “İR”, Akadca “wardum”; kadın köle için de Sumerce “GÉME”, Akadca “amtum” kelimeleri kullanılmıştır.¹⁴³ Bu dönemde kölelerin alım satımının yalnız Asurlu tüccarlar ve yerliler arasında değil, yerliler arasında yapıldığı da görülmektedir. Kölelikte erkeklerin iş gücünün fazla olmasından dolayı fiyatlarının yüksek olduğu fakat aralarında bir fark gözetilmediği anlaşılmaktadır.¹⁴⁴

¹⁴⁰ Kuzuoğlu, a.g.m., s. 84, 85.

¹⁴¹ Bilgiç-Sever-Günbattı-Bayram, a.g.e., s. 63.

¹⁴² Kuzuoğlu, a.g.m., s. 85.

¹⁴³ Kuzuoğlu, a.g.m., s. 81.

¹⁴⁴ Kınal, a.g.m., s. 356, 357.

TC III 233 no’lu belge, Puşuken ve Šū-Ištar arasında düzenlenmiş olup İšar-beli isimli erkek köle rehin olarak verilmiştir. İlgili belgenin tercümesi şöyledir¹⁴⁵:

“Puşuken, Šū-Ištar’dan 1 ½ mina 1 ½ sheqel saf gümüş alacaktır. Aššur-imittī ve Puzur-Sadue (‘nin) hamuštum (olduğu haftadan itibaren) 7 haftaya (kadar) ödeyecek. Eğer ödemezse, 1 minaya, 1 ½ sheqel (faiz) ekleyecek. Hubur ayında, Kubia (‘nin) limum (olduğu sene). Erkek köle İšar-beli teminattır. Şahit Ura, Şahit Aššur-ṭāb”.

Kt 88/k 331 no’lu belge (Ek 13), Lalum’un Aššur-rē’ī’ye gönderdiği mektuptur. Söz konusu mektupta kadın kölenin teminat olarak alındığı belirtilerek, ev ile kadın kölenin satılarak zararın tazmin edilmesi istenmektedir. Mektupta şu ifadeler yer almaktadır¹⁴⁶:

“Aššur-rē’ī’ye söyle Lalum şöyle söylüyor: Buruddum’daki senin ticari malını senin vekillerin çıkarttılar ve Şehir’e gönderdiler. Ben 15 sheqel altını çıkarttım. İšar-harim ölmüştür. Kadın köleyi teminat olarak aldık ve zararımızın üzerine konmuştur. Senin haberin gitsin ve evleri ve kadın köleyi satsınlar. Sen kardeşimsin, sen beyimsin. Onun ile olan 2/3 mina gümüşe eşdeğer bakiyeyi sen kendinden bana gönder. Bu mektup önceki mektubun kopyasıdır. Önceki mektup şikâyeteye sebep olmuştur ve burada onu kontrol ettirdim”.

2.5. Birden Fazla Malın İpotek Edilmesi

Belgeler borçlu olan şahısın borcunu ödemediği durumda birden fazla malının rehin olarak tutulduğu bilgisini de vermektedir. Ev, eş, hem kadın köle hem de erkek kölenin rehin olarak gösterildiği Kt n/k 1716 b no’lu belge (Ek 14), Asurlu iki şahsın yerli bir aileden alacağı ile alakalıdır. Bu belgede 2/3 mina 5 sheqel gümüşe karşılık kadının kocası, hem kadın hem de erkek köle ve ev rehin olarak gösterilmiştir. İlgili belgenin tercümesi şöyledir¹⁴⁷:

“Bulina ve karısı Walawala üzerinde Puzazu ve Mannum-kī-Aššur’un 2/3 mina sheqel gümüşü vardır. Ili-dan’ın senesinde, Maḥḥur-ili ayında, Aššur-idi ve Šu-Ištar’ın hamuštum’undan itibaren; seneye, kral (tanrı) Nīpas’ın mabedinden (dini töreni tamamlayıp) çıktığı zaman (borçlular borçlarını) ödeyecekler. Eğer ödemezlerse Kaniš’in hükmü gereğince fâizi ilâve edecekler. Onun kocası, o (adamin) kadın kölesi Zītvan, onun erkek kölesi Kanana, Zia ve onun evi rehindir. Idi-Ištar’ın huzurunda, Kalulu’nun huzurunda, onun karısı Kuzaza’nın huzurunda, Sula’nın huzurunda, Ḥanu’nun huzurunda, Kulanala’nın huzurunda”.

¹⁴⁵ Kuzuoğlu, a.g.m., s. 83.

¹⁴⁶ Bayram-Kuzuoğlu, a.g.e., s. 492, 493.

¹⁴⁷ Bayram, a.g.m., s. 461.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ASUR TİCARET KOLONİLERİ ÇAĞI'NDA ANADOLU'DA KEFİLLİK UYGULAMASI

İnsanlar hayatının genel işleyişinde gerçekleştirdikleri hukuki işlemler ve sözleşmeler sonucunda alacaklı ve borçlu durumuna düşmektedir. Karşılıklı borç ilişkisinde de alacaklı, borçlunun borcunu ödeyebileceği beklentisi içinde bulunur. Fakat hayatın içinde meydana gelen bir takım değişiklikler sonucunda borçlu, borcunu ödemekte sıkıntı yaşayabilir. Bu yüzden de alacaklı alacağını teminat altına almak istemektedir. Özel hukukun temel amaçları arasında yer alan teminat da “şahsi” ve “aynî” olmak üzere iki temel bölüme ayrıldığı tezimizin ikinci bölümünde belirtilmişti. Bu bölümde ise konumuzla alakalı özel hukukun “şahsi” teminatları üzerinde durulacaktır.

Şahsi teminatın tipik bir örneği kefalet, 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu’nun “Özel Borç İlişkileri” başlıklı ikinci kısımda, 581 ve 603’üncü maddeleri arasında düzenlenmiş sözleşmedir. Kefalet sözleşmesi, temelleri Roma Hukukuna dayanan, alacaklıya karşı borçlunun borcunu yerine getirmemesinden kefilin sorumlu olmayı üstlendiği bir sözleşmedir.¹⁴⁸ Bu sözleşme, ilke olarak tek tarafa borç yüklemekte olup aksinin düzenlenmesi de mümkündür.¹⁴⁹ Günümüzde ekonomik yaşamda yaygın bir biçimde kullanılan ve ticari işlemler en çok başvurulan sözleşmelerdendir. Masrafsız ve zaman almadan kişilere teminat alınmasını sağlamış olması en büyük avantajlarından biridir.¹⁵⁰

Türk Borçlar Kanunu (TBK) madde 581 ile tanımı ile kefilin, kişisel olarak sorumlu olmayı üstlendiğini açıkça belirtmektedir. Kefilin, borcu yüklenmesinin amacı borcun edasını

¹⁴⁸ Türk Borçlar Kanunu, 04/02/2011 tarih ve 27836 sayılı Resmi Gazete.

¹⁴⁹ Kefalet sözleşmesinin tek tarafa borç yükleyen sözleşme olmasının sözleşmenin uyarlanmasına dair bir engel teşkil etmediği ile ilgili olarak bkz. Feyza Eren Sayın-Berk Kenan Koyuncu, “Kefalet ve Garanti Sözleşmeleri Açısından Uyarılama Sorununa Bir Bakış”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C. LXX, S. 1, İstanbul, 2012, s. 319-353.

¹⁵⁰ Şefika Deren Gündüz, *6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu’na Göre Kefalet Sözleşmesinin Şekli*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2012, s. 1.

teminat altına almaktır. Ancak kefil bu teminatı borçtan sorumlu olduğunu kabul ederek sağlar.¹⁵¹

Sözleşmesinin ortaya çıkması ya da varlığı, devamı ve sona ermesi için geçerli bir borcun bulunması sözleşmenin fer'i niteliğindedir.¹⁵² Asıl borç da alacaklı ile borçlu arasındaki ilişkiyle konur.¹⁵³ Asıl borçtan başka kefilden daha fazla miktarda bir borç alınamaz ve üstlendiği sorumluluğunun asıl borçlunun sorumluluğunu geçmesi durumunda, başka bir sorumluluğun bulunup bulunmadığına bakılmalıdır.¹⁵⁴ Kefil ile borcun alacaklısı arasında yapılan kefalet sözleşmesinde kefil, borçlu bulunan kişiye yarar sağlamış olmasından dolayı, borçlunun rızasını almadan ve bu konuda bilgisine danışmadan borç altına girebilir.¹⁵⁵

Kefalet sözleşmesinde aranan koşullardan bir diğeri ise sözleşmenin yazılı bir şekilde yapılmasıdır. TBK m. 583'e göre yazılı şekilde yapılmasının yanı sıra, yazılı sözleşmeye ilişkin, kefilin üstlendiği miktar, kefalet tarihi ve müteselsil kefil olunması halinde herhangi bir sözü kefilin el yazısı ile yapılması yer almaktadır.

Kefalet sözleşmesinde aranan koşullardan bir diğeri ise eşin rızası. TBK m. 584'e göre belli hususlar haricinde kefalet sözleşmesinde eşin rızasının alınması şarttır. Nitekim alacaklı ve borçlu arasında kurulan ilişkide borçlu borcunu ödemediği zamanda alacaklının alacağını isteyebileceği kişiler kefalet sistemini oluşturmaktadır.

Eski Asurca çivi yazılı metinlerden, Asurlu tüccarlar ve yerli halkın ticaretlerini güvenilir bir şekilde yapmak adına bugünkü senetlere benzer belgeler düzenledikleri anlaşılmaktadır. Bu tür belgelerde borcun kimden alındığı, ne zaman ödeneceği, faiz miktarı, kefiller ve şahitler açık bir şekilde belirtilmiştir.

Metinler, Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nda hukuk ve iktisadi yapının içinde kefillik uygulamasının varlığına işaret etmektedir. Belgelerde Asurlu tüccarlar kefilleri senetlere yazarak alacaklarını garanti altına almışlardır. Genellikle alacak verecek işlemlerinde kayıtlı olan¹⁵⁶ kefiller, sadece kişi ya da kişilerden oluşmamıştır. Bu dönemde ticaret odaları da,

¹⁵¹ Necip Bilge, "Kefilin Mesuliyetinin Şümulü", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XIII, S. 1-2, Ankara, 1956, s. 92.

¹⁵² Gündüz, *a.g.e.*, s. 2.

¹⁵³ Seda Kara Kılıçarslan, "Kefilin Sorumluluğunun Kapsamı", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XIII, S. 1-2, Ankara, 2009, s. 49.

¹⁵⁴ Seza Reisoğlu, "Kefalet Kavramı ve Muteberlik Şartları", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 19, S. 1, Ankara, 1962, s. 330, 331.

¹⁵⁵ Cevdet Yavuz-Faruk Acar-Burak Özen, *Borçlar Hukuku Dersleri Özel Hükümler*, 13. Baskı, Beta Basım Yayın, İstanbul, 2014, s. 777.

¹⁵⁶ Hakan Erkuş-Arif Gümüş, "Asur Ticaret Kolonileri Döneminde Kârum Dairesinin Hesaplaşma Kayıtlarına Etkisi", *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 8, S. 2, 2019, s. 429.

bilhassa tüccarlara, ticaret odalarında kredi hesapları bulunmasından dolayı kefil olmuşlardır.¹⁵⁷

1963 yılında ortaya çıkarılan tabletlerden konumuzla alakalı Kt o/k 195 a no'lu belgede (Ek 15), Ennum-Aššur'un ve karısı Šaptamanika'nın borcuna karşılık Šamaš-abī'nin kefil olduğu anlaşılmaktadır. Metnin tercümesinde şu ifadeler yer almaktadır¹⁵⁸:

“Alābum'un oğlu Šu-Bēlum'un mührü, Susānum'un oğlu Šamaš-abī'nin mührü, Šaptamanika'nın mührü: 1 1/2 mina gümüşü Šamaš-abī ve Šaptamanika üzerinden Harīmi ve Kumrala alacaklıdılar. Tuhutuhanu (bayramı)na kadar tartacaklar. Bu gümüş için Šamaš-abī kefildir”.

Kt n/k 604 no'lu belge (Ek 16), waklum'un¹⁵⁹ şahıslara yazdığı bir mektuptur. Waklum, üç tüccara yazmakta ve onlardan bazı ödemeleri yapmalarını istemektedir. 1/2 talent kalaya kefil olduğu bilgisi verilen belgenin tercümesi şöyledir¹⁶⁰:

“Waklum; Enna-Su'en, Ušur-ša-İštar ve Aduda'ya şöyle söylüyor: 6 talent ve bakiyesi (olan) kalayı sargı (içerisinde) 12 kumaşı (ve) 3 (tane) siyah eşeği Ennum-Aššur size sevk ediyor. Sizler benim evlâdımsınız. Orada siz, kendinizi ettiğiniz gibi, beni (de) hasta ediyorsunuz. Kalayımı veriniz Aduda'yı beklemeyiniz. (!) Onun hissesi olan 1/2 talent (!) kalaya kefil olduğunuz gibi geçiniz ve veriniz. Parayı Aduda benim için alsın Tanrı Asur'un ve tanrımızın huzurunda sizi takdis edeceğim. 150 kutān[um] (kumaşını) Durhumit kârumu'na Ennum-Aššur taşımaktadır. Orada gecikmesin (!), onu sevkediniz”.

Kt c/k 1222 no'lu belge (Ek 17), Suen-nādā'nın Aššur-emūqī'ye borcuna ait senettir. Belgede, Suen-nādā'nın borcu için Ennam-Aššur'un kefil olduğu belirtilmektedir. Dikkat çekici husus borcun vadesi geldiğinde borçlunun değil, kefil olan Ennam-Aššur'un 20 mina bakır için 1 mina pašallum altını tartacağına vurgulanmasıdır. Belgenin tercümesinde şu ifadeler yer almaktadır¹⁶¹:

“(Karşılığı) altın ile kayıtlı olan, Suen-nādā'nın 20 talent kırık bakır borcu için Ennam-Aššur kefildir. Onların vadesine göre, Ennam-Aššur'un mührüyle (mühürlü) Aššur-emūqī'nin tuttuğu örneğin yerine, 1 mina pašallum altınına Anīnum'un oğlu Ennam-Aššur Aššur-emūqī'ye tartacak. Eğer vadesinde tartmazsa, onların zarflı belgesi gereğince bu altına her ay

¹⁵⁷ Sever (1995), a.g.m., s. 6.

¹⁵⁸ İrfan Albayrak, “ana kaspim annīm Šamaš-abī qātātum ‘Bu Gümüş için Šamaš-abī Kefildir’”, *Archivum Anatolicum*, C. 7, S. 2, Ankara, 2004, s. 8.

¹⁵⁹ “umma waklumma...qibima” “waklum şöyle söyler” şeklinde bir hitapla başlayan, Asur kralının başkanlığında toplanan şehir meclisinin, konuyla ilgili verdiği kararı içeren bu belgeler, waklum mektupları olarak adlandırılmıştır. Yapılan araştırmalar sonucunda waklum'un krala ait bir unvan olduğu ortaya çıkmıştır. Bkz. Esmā Öz, “Kültepe Kazılarında Ele Geçen Waklum Mektupları”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.4, S. 16, 2011, s. 347.

¹⁶⁰ Bilgiç-Bayram, a.g.e., s. 43, 44.

¹⁶¹ Albayrak-Erol, a.g.e., s. 131, 132.

faiz ilave edecek. Şahit Ennam-Adad'ın oğlu Puzur-Aşşur, şahit Aşşur-malik'in oğlu Dadiya, şahit İli-pilah'ın oğlu Aşşur-malik”.

Kt c/k 1470 no'lu belge (Ek 18), Aşşur-emūqī'nin yerli üç şahıstan alacaklı olduğunu gösteren bir borç mukavelesidir. Söz konusu belgede Nikilit isimli yerli şahıs kefil olarak kaydedilmiştir. Metnin tercümesi şöyledir¹⁶²:

“Aşşur-emūqī'nin, Šuppianika. Hapwašu ve Zupali'nin üzerinde 1/3 mina 1 şeşel gümüşü vardır. Bağ bozumunda, her yıl 4 çuval hububatı (faiz olarak) ilave edecekler. Gümüş onların sağ ve gerçek olanlarının başında bağlıdır. Gümüş için Nikilit kefildir. Şahit Burama, şahit Adudū, şahit Šamaš-bāni”.

Şimdi sunacağımız belgeler, Suen-nādā'nın, dedesine âit borçlar için sorumlu tutularak kefile verilmesiyle ilgilidir. Kt 88/k 395 no'lu ilk belgede (Ek 19) Suen-nādā Šū-Kūbum'un oğlu Aşşur-lamassī, Suen-damiq ve Šarrum-Suen isimli 3 ayrı kefile verildiği belirtilmektedir¹⁶³:

“Hurāṣī'nin oğlu Ennum-Aşşur'un huzurunda, Enna-Anum'un oğlu Aşşur-rabi'nin huzurunda, Kutaya'nın oğlu Aşşur-bāni'nin huzurunda, Amur-İstar'ın oğlu İli-bāni'nin huzurunda. Onun babasının babası âit mühür hakkında Suen-nādā bilgi verdi. Ulaya'nın oğlu Kura'nın huzurunda, Amur-Aşşur'un oğlu Aşşur-idī'nin huzurunda. Suen-nādā'yı, Šū-Kūbum'un oğlu Aşşur-lamassī'ye kefile verdim. Puzur-Aşşur'un oğlu Agua'nın huzurunda, Šamaš-bāni'nin oğlu İkünüm'un huzurunda Suen-nādā'yı Suen-damiq'e kefile verdim. İrişum'un huzurunda, Kukulānum'un oğlu Aşşur-idī'nin huzurunda Suen-nādā'yı Šarrum-Suen'e kefile verdim”.

Kt 88/k 397 no'lu belgede (Ek 20) Pilah-İstar, Suen-nādā'yı kefil Šū-Kūbum'un oğlu Aşşur-lamassī'ye verdiğini belirtmektedir. Belgenin tercümesinde şu ifadeler yer almaktadır¹⁶⁴:

“Suen-nādā'yı kefile Šū-Kūbum'un oğlu Aşşur-lamassī'ye verdim. Ben şöyle söyledim: Ben yetimim, babam Aşşur-rē'ī, (borçlu Suen-nādā'nın) babasının babası Puzur-Aşşur'un borcuna âit belgeleri bana bıraktı. 1 mina gümüş ile ilgili birinci belge, babasının babası Puzur-Aşşur'un borcuna âit 2 mina gümüş ile ilgili ikinci belge, babasının babası Puzur-Aşşur ve Šū-Adad'ın, onların sağ olanlarının başına bağlanmış olan 15 1/3 mina gümüş borcuna âit üçüncü (belge). (Bunlarla ilgili gümüşü) sen bana ödeyeceksin. Ulaya'nın oğlu Kura'nın huzurunda”.

Suen-nādā'nın kefile verilmesiyle ilgili bir başka metin Kt 88/k 499'dur (Ek 21). Söz konusu belgede Pilah-İstar, Suen-nādā'yı kefil Suen-damiq'e verdiğini belirtmektedir¹⁶⁵:

¹⁶² Albayrak-Erol, *a.g.e.*, s. 133, 134.

¹⁶³ Bayram-Kuzuoğlu, *a.g.e.*, s. 78, 79.

¹⁶⁴ Bayram-Kuzuoğlu, *a.g.e.*, s. 75-77.

¹⁶⁵ Bayram-Kuzuoğlu, *a.g.e.*, s. 77, 78.

“Suen-nādā’yı kefile rahibin oğlu Suen-damiq’e verdim ve ben şöyle söyledim: Suen-nādā’yı yarına kadar bana döndür. Eğer döndürmezsen, babasının babası Puzur-Aššur’un borcuna dair; 1 mina gümüşe âit birinci tablet, babama borçlu olduğu 2 mina gümüşe âit ikinci tablet, babasının babası Puzur-Aššur ve Šū-Adad’ın Aššur-rē’î’ye ... borçlu oldukları 15 1/3 mina gümüşe âit üçüncü tablet(ten ibaret) zarflı tabletlere göre borcu sen ödeyeceksin”.

Suen-nādā’yla ilgili son belge Kt 88/k 375’tir (Ek 22). Bu belgede kefile verilen bir başka kişiden de bahsedilmektedir. Suen-nādā’nın dışında kefile verilen diğer şahıs Amur-Šamaš’ın oğlu İrišum’dur. Belgenin tercümesinde şu ifadeler yer almaktadır¹⁶⁶:

“Babasının babasına (dedesine) âit borcun zarflı belgesine göre Suen-nādā’yı, kefile, Kumru-din görevlisinin oğlu Šarrum-Suen’e verdim ve Amur-Šamaš’ın oğlu İrišum’u (da) Kukulānum’un oğlu Aššur-idī’nin huzurunda (kefile) verdim”.

Kt 88/k 352 no’lu belgede (Ek 23) Pilah-İštar, Uzua’yı kefile vermekte, kendisine dönmemesi halinde parayı kefilin ödeyeceğini belirtmekte ve kefil Abiaya bunu kabul etmektedir¹⁶⁷:

“Rabi-Aššur’un huzurunda, Nazi’nin huzurunda. Uzua’yı kefile, Abiaya’ya verdim. Abiaya’ya ben şöyle söyledim: Yarın, Uzua’yı bana geri döndür. Eğer yarın (itibarıyla) Uzua’yı döndürmediyse onun babasının cezası (olan) 1 mina 15 shekel gümüşe âit kârum Kaneš’in mühür (ile mühürlü) belgesine göre (parayı) sen bana ödeyeceksin. Abiaya şöyle söyledi: Sana ödeyeceğim. Uzua şöyle söyledi: Bakın, ben ve babam Abiaya’ya hiçbir şeyi borçlu olmadığımız halde (Pilah-İštar) beni (ona) kefile verdiği için (sözünüzü) tutun!”

Kt 88/k 28 no’lu belgede (Ek 24), İkünüm adlı şahıs Aššur-rē’î’den borç alırken İliš-tikil, Ali-ahum’un oğlu Šū-Aššur ve Karriya’nın oğlu Aššur-ṭāb’ı kefilleri olarak göstermektedir. Borcun borçlu tarafından zamanında ödenmemesi halinde, üç kefilin borcu ödeyecekleri belirtilmektedir¹⁶⁸:

“Uraya’nın huzurunda, Puzur-İštar’ın oğlu Ennam-Aššur’un huzurunda. İliš-tikil, Ali-ahum’un oğlu Šū-Aššur ve Karriya’nın oğlu Aššur-ṭāb. Bu adamlar İkünüm’un kefilleri (olarak) kaydedildiler. Eğer İkünüm’un ödemesini sağlayamazlarsa Aššur-rē’î’nin tabletine göre Aššur-rē’î’ye (kendileri) ödeyecekler”.

Kt 88/k 225 no’lu belge (Ek 25), Enna-Anum’un Aššur-rē’î’ye 15 mina gümüş borcu ile ilgilidir. Söz konusu belgeden Libbaya, Elamma, Aššur-ṭāb ve Šalim-Aššur adlı şahısların Enna-Anum’un kefilleri oldukları anlaşılmaktadır. Belgenin tercümesi şöyledir¹⁶⁹:

¹⁶⁶ Bayram-Kuzuoğlu, *a.g.e.*, s. 80.

¹⁶⁷ Bayram-Kuzuoğlu, *a.g.e.*, s. 97, 98.

¹⁶⁸ Bayram-Kuzuoğlu, *a.g.e.*, s. 108, 109.

¹⁶⁹ Bayram-Kuzuoğlu, *a.g.e.*, s. 171, 172.

“Aššur-taklāku’nun mührü, Šū-Kūbum’un mührü, Enna-Suen’in mührü, Libbaya’nın mührü, Elamma’nın mührü, Šalim-Aššur’un mührü, Karriya’nın oğlu Aššur-tāb’ın mührü, Enna-Anum’un mührü. Enna-Anum’un borcu hakkında: 15 mina tasfiye edilmiş gümüşü Amurru-bāni ve İkünüm’un haftasından itibaren 36 haftaya kadar ödeyecek. Eğer (bu süre içerisinde) ödemediyse her ayda her 1 mina için 1 1/2’şer šeql ilâve edecek. Libbaya, Elamma, Aššur-tāb (ve) Šalim-Aššur kefildirler. Gümüş onların sağ olanlarının başına bağlanmıştır”.

Kt 88/k 148 no’lu belge (Ek 26), Buzuzum’un Aššur-rē’i’ye 4 mina gümüş borcu ile alakalıdır. Söz konusu belgede Lā-qēpum ve Ašqūdiya kefil olarak kaydedilmekte, aynı zamanda borcun borçlunun varislerini de kapsadığı belirtilmektedir¹⁷⁰:

“Šū-Bēlum’un oğlu İkünüm’un mührü, İbni-Adad’ın oğlu Aššur-idī’nin mührü. Buzuzum’un borcu olan Aššur-rē’i’nin 4 mina tasfiye edilmiş gümüşü hakkında: Hannānum ve Šalim-ahum’un haftasından itibaren her 1 mina için 1 1/2’şer šeql ilâve edecek. Lā-qēpum ve Ašqūdiya kefildirler. (Gümüş) onların vârislerinin başına bağlanmıştır”.

Kt 88/k 164 no’lu belge (Ek 27), Buzuzum isimli şahsın tüccar Aššur-rē’i’ye borçlu olduğu gümüş ve faiziyle ilgili olup Ašqūdiya ve Lā-qēb’in kefil oldukları belirtilmektedir¹⁷¹:

“İliš-tikal’in mührü, Lā-qēp’in mührü, Aššur-tāb’ın mührü. Buzuzum’un üzerinde bulunan, Ašqūdiya ve Lā-qēp’in kefil olduğu Aššur-rē’i’nin 4 mina gümüşü ve fâizi hakkında: Aššur-rē’i 2 1/2 mina gümüşü onun fâizine mahsuben aldı”.

Yukarıda ele aldığımız belgelerden başka; evin rehin olarak verildiği TC III 232 no’lu belgede evin yanında bir de kefil alınmasıyla ilgilidir. Belgede Šadia adlı kişinin kefil olduğu belirtilmiştir.¹⁷²

Ebeveynlerin ve çocukların rehin olarak verildiğini gösteren Kt c/k 1313 no’lu belgenin ilgili satırlarında, Ennam-İštar’ın “*Anānili’nin borçlu olduğu kadar ben borçluyum*” sözü, Anānili’nin aldığı bir borç için onun kefil olduğunu düşündürmektedir. Ennam-İštar, “*sen annemsin; sāhibemsin*” diye hitap ettiği Ummī-tābat’tan, Anānili’nin, annesi ve oğlunu rehin bırakarak gümüş almalarını ve kefil olduğu borcu iade etmelerini istemektedir.¹⁷³

Asur Ticaret Kolonileri Çağı’na ait aşağıdaki tablette ticaret odasının kefil olarak sorumluluğu olduğu görülmektedir. Bu belgede (Ek 28), alacağının zamanında ödenmemesi durumunda ödemenin ticaret odası tarafından yapılacağı belirtilmiştir¹⁷⁴:

¹⁷⁰ Bayram-Kuzuoğlu, *a.g.e.*, s. 175, 176.

¹⁷¹ Bayram-Kuzuoğlu, *a.g.e.*, s. 176, 177.

¹⁷² Kuzuoğlu, *a.g.m.*, s. 80.

¹⁷³ Albayrak-Erol, *a.g.e.*, s. 114, 115.

¹⁷⁴ Bilgiç-Sever-Günbattı-Bayram, *a.g.e.*, s. 53.

“Aššur-idī’nin Puzur-Aššur’da 2 mina tasfiye edilmiş gümüşü vardır. Idna’nın ḥamuštum’undan itibâren 13 ḥamuštum’a kadar parayı ödeyecek. Eğer günü dolduğunda ödemezse, ticaret odasını zarar için (muhatap) alacağım ve zararı o (borçlu) telâfi edecek. Izizam-ilī’nin huzûrunda, Daduli’nin huzurunda”.

Kt 88/k 199 no’lu belgede (Ek 29), kārūm’un kefaleti ile hazırlanmış iki farklı kimsedeki iki alacak kaydedilmekte, ayrıca borçluların borçlarını ödememeleri durumunda alacağın kārūm’dan tahsil edileceği belirtilmektedir. Belgenin tercümesi şöyledir¹⁷⁵:

“Kārūm Kaneš’in mührü. mina tasfiye edilmiş gümüşü İbni-Adad’ın oğlu Aššur-idī hesabımdan aldı. Libbaya’nın cezası (olan) 1 mina 15 šeql (gümüş ile birlikte) Aššur-idī ve Libbaya’nın üzerinde Aššur-rē’ī’nin toplam 7 mina 15 şeql tasfiye edilmiş gümüşü vardır. Narā(m)-Suen ve İkünūm’dan sonraki kaššum-memurunun haftasından itibaren ayda her 1 mina için 3’er şeql ilâve edecekler. Eğer gümüşü onun adamlarından alamadıysa, gümüşü ve fâizini kārūm’dan alacak”.

¹⁷⁵ Bayram-Kuzuoğlu, *a.g.e.*, s. 93, 94.

SONUÇ

Kayseri yakınlarındaki Kültepe Höyüğü'nde yapılan kazılar, M.Ö. 1974-1719 yılları arasındaki döneme ışık tutmaktadır. Asur Ticaret Kolonileri Çağı olarak adlandırılan dönem bilindiği üzere Asur ile Anadolu arasında yaşanan yoğun ticari faaliyetlerle ön plana çıkmaktadır. Ticari amaçla Anadolu'ya gelen Asurlu tüccarlar zamanla ticari ilişkileri arttırarak geliştirmişlerdir. Böylece hem yaklaşık 250 yıl kadar Mezopotamya ile Anadolu arasında ticari ilişkilerin temsilcileri olmuşlar hem de Anadolu'nun tarihi devirlere girmelerinde önemli rol oynamışlardır. Bu faaliyetlerin delilleri başta Kültepe olmak üzere Boğazköy, Alişar, Kaman Kalehöyük, Kayalıpınar ve Acemhöyük'te ele geçen 23.500'e yakın çivi yazılı metin olup, pek çok yönden Anadolu ve Asur toplumları daha yakından tanımamıza imkân sağlamaktadır.

Akad kralı Sargon zamanında başlayan Mezopotamya-Anadolu arasındaki ticari girişimler, Asur devletinde özel mülkiyet fikrinin değişmesiyle daha da organize bir hal almış, Asurlu tüccarlar vasıtasıyla sistemli bir yapıya dönüşmüştür. Ticarete genellikle gümüşün değişim aracı olarak kullanıldığı bu dönemde Anadolu topraklarında birbirinden bağımsız pek çok şehir devletleri bulunmaktaydı. Kaniş, Hattuş, Zalpa, Kuşşara, Mama bu dönemin krallıklarından bazıları olup, şehir devletlerinin başlarında da ruba'um adı verilen kral veya rubatum adı verilen kraliçeler bulunuyordu.

Asurlular yerel krallıkların izniyle Anadolu'da kārūm ve wabartum adını verdikleri 40'dan fazla ticaret merkezi kurarak faaliyetlerin sistemli bir şekilde işleyebilmesini sağlamışlardır. Ticaret merkezlerinin Anadolu'da bağlı bulunduğu kārūm ise Kültepe/Kaniş'tir. Bölgede merkezi bir otorite olmadığından Asur'dan kalay, kumaş, süs eşyaları Anadolu'ya, Anadolu'dan da altın ve gümüş Asur'a Asurlu tüccarlar tarafından kolayca götürülmüştür. Anadolu'ya getirilen ticari emtia Asur'a komşu olan bölgelerden de temin edilmiştir.

Asurlular ticari faaliyetlerini gerçekleştirirken malın cinsine göre değişik oranlarda çeşitli vergiler ödemişlerdir. Hem Anadolu şehir devletleri hem de Asur'a bağlı kurumlar

tarafından alınan vergiler içinde en çok bilineni nishatum vergisidir. Bunun yanı sıra şaddu'utum, tātum, qaqqadātum, e/işratum, waşıtum gibi çeşitli vergiler de bulunmaktadır.

Ticaretle başlayan Asur ile Anadolu arasındaki ilişkiler giderek derinleşmiş ve Asurlu tüccarlar zamanla ailelerini Anadolu'ya getirmişler bazen de Anadolu'da ki yerli kadınlarla evlenmişlerdir. Nişan, evlilik ve boşanma gibi belgelerden, M.Ö. II. binyılda Anadolu aile hayatına dair bilgiler elde edilmektedir. Örneğin uygulamalardan biri beşik kertmesi olayıdır. Evliliğin ilk adımı olan nişanın, bu dönemde Anadolu'da var olduğu hatta küçük yaşta kız çocuklarının nişanlandığını gösteren belgelerde mevcuttur. Evlilik hakkında düzenlenmiş belgeler incelendiğinde Asurlu-Asurlu, yerli-yerli, Asurlu-yerli arasında üç tip evlilik yapıldığı anlaşılmaktadır. Bir Asurlu erkeğin yerli bir bayanla evlendiğine dair bilgiler bulunmasına rağmen, yerli bir erkeğin Asurlu bir bayanla evlendiğiyle ilgili şimdilik tek bir belge ele geçmiştir. Boşanma belgeleri incelendiğinde ise Asurlu bir erkekle Anadolu kadını arasında eşitliğin söz konusu olduğu görülmektedir.

Kültepede yapılan kazılar Anadolu tarihi açısından son derece önemli buluntuları gün yüzüne çıkartmıştır. Bu buluntular arasında en önemli grubu çivi yazılı metinler oluşturmaktadır. Borç senetleri, iş mektupları, masraf listeleri, ticari mektup ya da notlar belgelerin içeriklerini oluşturmaktadır.

Tüccarlar yapmış oldukları ticari işlemleri kilden tabletlere kaydederek, evlerindeki arşiv odalarında korumuşlardır. Tabletlerde günümüzden yaklaşık 4000 yıl önce uygulanan birçok ticari uygulamanın varlığını görmekteyiz. Bu uygulamalardan biri de günümüz borç senetlerine oldukça benzeyen borç mukaveleleridir. Asurlu tüccarlar yüksek faizlerle borç vermiş, borcun ödenmesi gereken vadeyi belli koşullar çerçevesinde belirlemişlerdir. Bir başkasına da devredilebilen senetlerde tarafların isimleri ve borcun tutarının yanı sıra tarihleme, faiz oranı ve şahitler de kaydedilmiştir.

Günümüze kadar ulaşan bir diğer uygulama, kişilerin borç alabilmek ya da borç verdikleri parayı güvence altına almak için değerli mallarını, evlerini, kölelerini veya ailelerini ipotek olarak göstermeleridir.

Bir başka uygulama ise teminat olarak senetlere kefillerin yazılmasıdır. Asurlu tüccarlar ticari girişimlerini güvence altına almak için kişi ya da kişileri borçlarına kefil olarak göstermişlerdir. Burada kişi veya kişiler kefil olabildiği gibi tüccar odaları da kefil olabilirdi. Alacaklı alacağını tahsil edemediğinde tüccar odası alacaklının ödemesini gerçekleştirirdi.

Günümüzde borç verme işlemleri genellikle bankalar tarafından yapılmakta olup belli faiz ve vade ile verdikleri borcu, kefiller huzurunda borçlunun değeri yüksek mal varlığı üzerinden güvence altına almışlardır. Asur Ticaret Kolonileri Çağı Anadolu'sunda da günümüz bankası gibi faaliyet gösteren bazı tüccarlar, alacak ve verecek işlemlerinde bugün uygulanan ipotek ve kefillik sisteminin ilk örneklerini ortaya koydukları görülmektedir.

Sonuç olarak; Asur Ticaret Kolonileri Çağı adı verilen döneme ait çivi yazılı tabletler, günümüz ticari hayatının içinde var olan ipotek ve kefillik uygulamalarının yaklaşık 4000 yıl önce Anadolu'da farklı şekillerde uygulandığını göstermektedir. Bu husustaki bilgilerimiz, gelecekte ortaya çıkacak tabletlerin vereceği bilgiler ışığında daha da artacaktır.

KAYNAKÇA

AKTEPE Sezin, “İpoteğin Alacağa Bağlı Hak Olması ve Diğer Özellikleri”, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl 6, S. 12, İstanbul, 2007, s. 177-193.

AKURGAL Ekrem, *Anadolu Kültür Tarihi*, TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları Yayınevi, 17. Basım, Ankara, 2005.

ALBAYRAK İrfan, “ana kaspim annīm Šamaš-abī qātātum ‘Bu Gümüş için Šamaš-abī Kefildir’”, *Archivum Anatolicum*, C. 7, S. 2, Ankara, 2004, s. 1-12.

ALBAYRAK İrfan, “Asur Ticaret Kolonileri Döneminde Asurlu Tüccarlar İle Yerli Halk Arasındaki İlişkiler”, *III. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri*, Erciyes Üniversitesi Kayseri ve Yöresi Tarih Araştırmaları Merkezi, Yayın No: 4, Kayseri, 2000, s. 35-42.

ALBAYRAK İrfan-EROL Hakan, *Kültepe Tabletleri IX-a*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2016.

ALPMAN Adil, “Hurriler”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. XIV, S. 25, Ankara, 1982, s. 283-313.

ARSLANTAŞ Yüksel, “M.Ö. 2. Binyılda Mezopotamya-Anadolu İlişkilerine Genel Bir Bakış”, *Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Dergisi*, C. II, S. 2, Elazığ, 2004, s. 1-27.

BALKAN Kemal, “Eski Asur ve Anadolu’da Kızların Çocuk Yaşında Nişanlanması”, *Belleten*, C. LI, S. 200, Ankara, 1987, s. 417-427.

BALTACIOĞLU Hatçe, “Yazılı Kaynaklar ve Arkeolojik Veriler Işığında Hattuşa ve Arinna Arasındaki Uzaklık”, *Archivum Anatolicum*, C. 7, S. 2, Ankara, 2004, s. 13-47.

BAŞOĞLU Başak, “Öncelenmiş Borca Aykırılığın Sonuçları”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. LXVI, S. 2, İstanbul, 2008, s. 287-310.

BAYRAM Sebahattin, “Kültepe Tabletlerinde Geçen Vergiler ve Özellikleri”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. 36, S. 1-2, Ankara, 1993, S. 1-13.

BAYRAM Sebahattin, “Kültepe Tabletlerinde Geçen Yeni Bir Vâde İfadesi ve Çıkan Neticeler”, *X. Türk Tarih Kongresi*, (22-26 Eylül 1986), C. II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1990, s. 453-462.

BAYRAM Sebahattin-Kuzuoğlu Remzi, *Kültepe Tabletleri VII-a*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2014.

BİLGE Necip, “Kefilin Mesuliyetinin Şümülü”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XIII, S. 1-2, Ankara, 1956, s. 86-171.

BİLGİN Abdurrahman Nejat-BİLGİN Zeynep- ÇIRAKOĞLU Semra, “Erken Tunç Çağ Yerleşimi (V. Tabaka), (Ed.) A. Nejat Bilgin, *Seyitömer Höyük I*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2015, s. 119-186.

BİLGİÇ Emin, “Anadolu’nun İlk Tarihi Çağının Ana Hatlarıyla Rekonstrüksiyonu (Siyasi-İdari ve İktisadi-İçtimai Bakımlardan)”, *Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. VI, S. 5, Ankara, 1948, s. 489-516.

BİLGİÇ Emin, “Çivi Yazılı Hukuki-İktisadi Kaynaklar, Mahiyet ve Muhtevaları”, *Belleten*, C. XI, S. 44, Ankara, 1947, s. 571-602.

BİLGİÇ Emin, “Kapadokya Tabletlerine Göre Anadolu Kavimleri Üzerinde Araştırmalar”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. 11, S. 1, Ankara, 1993, s. 33-43.

BİLGİÇ Emin, “M.Ö. 2000 Yıllarında Anadolu Kavimleri”, *III. Türk Tarih Kongresi Bildirileri*, Ankara, 1948, s. 386-393.

BİLGİÇ Emin-BAYRAM Sebahattin, *Ankara Kültepe Tabletleri II (AKT)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1995.

BİLGİÇ Emin-SEVER Hüseyin-GÜNBATTI Cahit-BAYRAM Sebahattin, *Ankara Kültepe Tabletleri I (AKT)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1990.

ÇEÇEN Salih, “Kaniş Kārūmu’nun Diğer Kārūm ve Wabartummlar’a ‘Kū,an’ (amutum) İle İlgili Önemli Talimatları”, *Belleten*, C. LXI, S. 231, Ankara, 1997, s. 219-232.

ÇEÇEN Salih, “Koloni Devri Anadolu’sunda, Tarihi ve Sosyal Olayların Asurlu Tüccarlar Tarafından Tarihleme Olarak Kullanışı”, *Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. XXXV, S. 1, Ankara, 1991, s. 49-59.

ÇEÇEN Salih, “Yerli Kralların Mabedleri Ziyareti ve Çıkan Neticeler”, *III. Uluslararası Hititoloji Kongresi Bildirileri*, Ankara, 1998, s. 119-124.

ÇEÇEN Salih-GÖKÇEK L. Gürkan, “Asur Ticaret Kolonileri Çağı’nda Anadolu’da Yerel Sarayların Tüccarların Mallarına El Koyması Durumu ve Yerel Yetkili Uşanalum”, *OANNES-Uluslararası Eskiçağ Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C. 3, S. 2, 2021, s. 535-545.

EREN SAYIN Feyza-KOYUNCU Berk Kenan, “Kefalet ve Garanti Sözleşmeleri Açısından Uyarlama Sorununa Bir Bakış”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C. LXX, S. 1, İstanbul, 2012, s. 319-356.

ERKUŞ Hakan-GÜMÜŞ Arif, “Asur Ticaret Kolonileri Döneminde Kârüm Dairesinin Hesaplaşma Kayıtlarına Etkisi”, *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 8, S. 2, 2019, s. 421-432.

GÖKÇEK Lütfi Gürkan, “Asur Ticaret Kolonileri Çağı’nda (M.Ö. 1975-1723) Anadolu’da Hayvancılık ve Hayvan Ticareti”, *Archivum Anatolicum*, C. 7, S. 1, Ankara, 2004, s. 59-78.

GÖKÇEK Lütfi Gürkan, “Çivi Yazılı Tabletlere Göre Eski Anadolu’da Vergi Uygulamaları ve Kaçakçılık (M.Ö. 1975-1750)”, *Gazi Akademik Bakış*, C. 2, S. 4, 2009, s. 147-155.

GÜNBATTI Cahit, “Ev Satışı İle İlgili Beş Kültepe Tableti ve Bunlardan Çıkan Bazı Sonuçlar”, *Belleten*, C. LIII, S. 206, Ankara, 1989, s. 51-62.

GÜNBATTI Cahit, “Kültepe Tabletlerine Göre, Kadınların Ticari Faaliyetleri Hakkında Bazı Gözlemler”, *XI. Türk Tarih Kongresi Bildirileri*, C. I, Ankara, 1994, s. 191-200.

GÜNBATTI Cahit, “Kültepe’den Akadlı Sargon’a Ait Bir Tablet”, *Archivum Anatolicum*, C. III, Ankara, 1997, s. 131-155.

GÜNBATTI Cahit, *Kültepe-Kaniş Anadolu’da İlk Yazı, İlk Belgeler*, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Yayın No: 89, 2. Baskı, Kayseri, 2017.

GÜNDÜZ Şefika Deren, *6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu’na Göre Kefalet Sözleşmesinin Şekli*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2012.

GÜRAL Jale, “Kefalet Akdiyle Aval Arasındaki Fark ve Benzerlikler”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 8, S. 3, Ankara, 1951, s. 435-478.

<https://www.nisanyansozluk.com/kelime/ipotek>

JAVADKHANİ Sheida, *Türk Hukukunda İpotek*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2016.

KARA KILIÇARSLAN Seda, “Kefilin Sorumluluğunun Kapsamı”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XIII, S. 1-2, Ankara, 2009, s. 43-59.

KINAL Füzuzan, “Eski Anadolu’da Kadının Mevkii”, *Belleten*, C. XX, S. 79, Ankara, 1956, s. 355-366.

KINAL Füzuzan, “Eski Önasya’da Ehli Atın Tarihi”, *Belleten*, C. XVII, S. 66, Ankara, 1953, s. 179-192.

KOÇAK Kürşat, “Asur Ticaret Kolonileri Çağında Ticareti Yapılan Mallar ve Vergiler”, *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 27, Ankara, 2009, s. 209-226.

KUZUOĞLU Remzi, “É abi-ka imaqqut ‘Senin Babanın Evi Yıkılacak’”, *Archivum Anatolicum*, C. 12, S. 1, Ankara, 2018, s. 71-82.

KUZUOĞLU Remzi, “Eski Anadolu’da İpotek Kavramının İlk İzleri”, *Akademi Günlüğü Toplumsal Araştırmalar Dergisi*, C. 1, S. 1, Ankara, 2005, s. 77-87.

KUZUOĞLU Remzi, *Eski Asurca Metinlerde Geçen Coğrafya Adları*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007.

KUZUOĞLU Remzi, *Kültepe Metinlerinde Geçen Coğrafya Adları, Bunların Lokalizasyonu ve Diğer Yönleri Hakkında Elde Edilen Bilgiler*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1999.

KÜÇÜKBEZCİ Hatice Gül, “Asur Ticaret Kolonileri Çağında Asurlu Tüccarlar İle Anadolu Halkı Arasında İlişkiler”, *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, S. 26, Konya, 2011, s. 25-58.

MEMİŞ Ekrem, “Asur Devletlerinin Anadolu Politikası”, *XII. Türk Tarih Kongresi (Kongreye Sunulan Bildiriler)*, C. I, Ankara, 1994, s. 65-73.

MEMİŞ Ekrem, *Eskiçağ Medeniyetleri Tarihi*, Ekin Yayınevi, 5. Baskı, Bursa, 2019.

MEMİŞ Ekrem, *Eskiçağ Türkiye Tarihi (En Eski Devirlerden Pers İstilasına Kadar)*, Ekin Yayınevi, 12. Baskı, Bursa, 2013.

ÖZ Esmâ, “Kültepe Kazılarında Ele Geçen Waklum Mektupları”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 4, S. 16, 2011, s. 346-354.

ÖZ Esmâ, “Kültepe Tabletleri Işığında, M.Ö. II. Binde, Kadının İş Hayatındaki Yeri”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 1, S. 25, Kayseri, 2008, s. 47-57.

ÖZGÜÇ Nimet, *Acemhöyük-Buruşhaddum I: Silindir Mühürler ve Mühür Baskılı Bullalar*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2015.

ÖZGÜÇ Tahsin, *Kültepe-Kaniş/Neša Sarayları ve Mabedleri*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1999.

REİSOĞLU Seza, “Kefalet Kavramı ve Muteberlik Şartları”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 19, S. 1, Ankara, 1962, s. 327-392.

SEROZAN Rona, “Taşınmaz Rehni”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C. LXIV, S. 2, İstanbul, 2006, s. 301-324.

SEVER Hüseyin, “Anadolu’da Nişanın Bozulması Hakkında Verilmiş Kaniş Kārumu Kararı”, *Belleten*, C. LVI, S. 217, Ankara, 1992, s. 667-675.

SEVER Hüseyin, “Asur Ticaret Kolonileri Çağı’nda (M.Ö. 1700-1750) Anadolu Dışına Çıkışı Yasaklanan Bazı Madenler”, XII. *Türk Tarih Kongresi (Kongreye Sunulan Bildiriler)*, C. 1, Ankara, 1994, s. 85-94.

SEVER Hüseyin, “Yeni Belgelerin Işığında Koloni Çağında (M.Ö. 1700-1750) Yerli Halk İle Asurlu Tüccarlar Arasındaki İlişkiler”, *Belleten*, C. LIX, S. 224, Ankara, 1995, s. 1-16.

SEVER Hüseyin, “Yeni Kültepe Tabletlerinde Geçen ‘Kima awât naruâ’im’ Tabiri ve Değerlendirilmesi”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. XXXIV, S. 1-2, Ankara, 1990, s. 251-265.

SEVİN Veli, *Anadolu Arkeolojisi*, Der Yayınevi, 3. Basım, İstanbul, 2003.

SOYSAL Oğuz, “Sargon, Nûr-Dagal/n ve Puruşhanda”, Süleyman Özkan-Halime Hüryılmaz-Atila Türker (Ed.), *Samsat’tan Acemhöyük’e Eski Uygarlıkların İzinde Aliye Öztan’a Armağan, içinde*, Ege Üniversitesi Rektörlüğü Basımevi Vakıflar Genel Müdürlüğü Kültür Yayınları, Ankara, 2017, s. 217-229.

ŞAHİN Hasan Ali, “Asurlu Tüccarların M.Ö. 2. Bin Yılın İlk Çeyreğinde Anadolu’da Faiz Uygulaması”, *Belleten*, C. LXIX, S. 255, Ankara, 2005, s. 425-465.

ŞAHİN Hasan Ali, “Eski Asur ve Anadolu’da Avukatlık Kurumu”, Prof. Dr. Hüseyin Sever Armağan Özel Sayısı, *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, C. 5, S. 17, 2018, s. 61-75.

ŞAHİN Hasan Ali-KAYA HASDEMİR Hülya, “Eski Önasya Aile Hukukunda Nafaka, Tazminat ve Mal Paylaşımı”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 38, Kayseri, 2015, s. 143-156.

ŞENER Yavuz Selim, *Türk Hukukunda İpotek ve Uygulaması*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2004.

TARHAN Mehmet Taner, “Urartu Devleti’nin Kuruluş Evresi ve Kurucu Krallarından Lutipri=Lapturi Hakkında Yeni Görüşler”, *Anadolu Araştırmaları Dergisi*, İstanbul, 2011, s. 69-114.

ULUTAŞ Gül, “Asurlu Tüccarların Anadolu’daki Kumaş Ticaretine Genel Bir Bakış”, *Uluslararası Eskiçağ Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C. 2, S. 1, 2020, s. 83-98.

ÜNAL Ahmet, “Hitit Metinlerinde Eski Asur Ticaret Kolonileri Çağıyla İlgili Kayıt ve Anımsamalar”, *Archivum Anatolicum*, C. 3, S. 1, Ankara, 1997, s. 341-356.

VEENHOF Klass R., “Eski Asur Kara Ticaretinin Yapısı”, Fikri Kulakoğlu-Selmin Kangal (Ed.), *Anadolu’nun Önsözü Kültepe Kaniş-Karumu, içinde*, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul, 2011, s. 56-62.

VEENHOF Klass R., “Eski Asur Kronolojisi ve Kaniş”, Fikri Kulakoğlu-Selmin Kangal (Ed.), *Anadolu’nun Önsözü Kültepe Kaniş-Karumu, içinde*, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul, 2011, s. 30-39.

YAVUZ Cevdet-ACAR Faruk-ÖZEN Burak, *Borçlar Hukuku Dersleri Özel Hükümler*, 13. Baskı, Beta Basım Yayın, İstanbul, 2014.

EKLER

Ek 1. Silindir mühürler

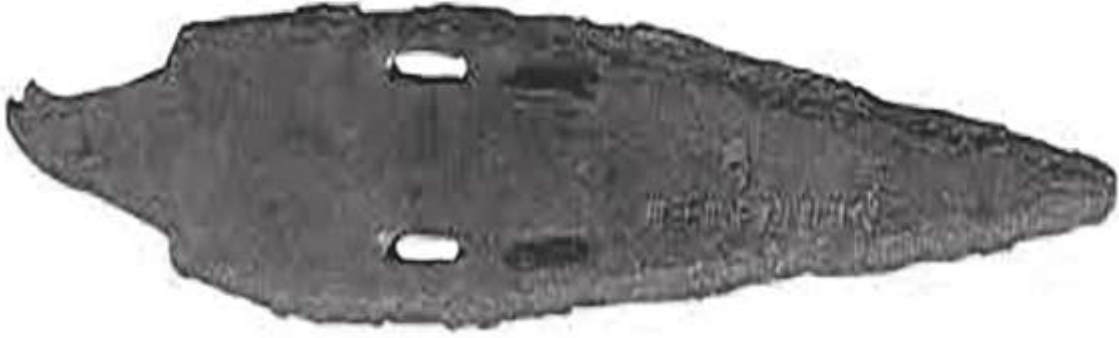

Resim 1. Silindir mühürler.

Resim 2. Mühür baskı örnekleri (Çırakoğlu, B. a.g.m., s.148, 149).

Ek 2. Kral Anitta'nın hançeri

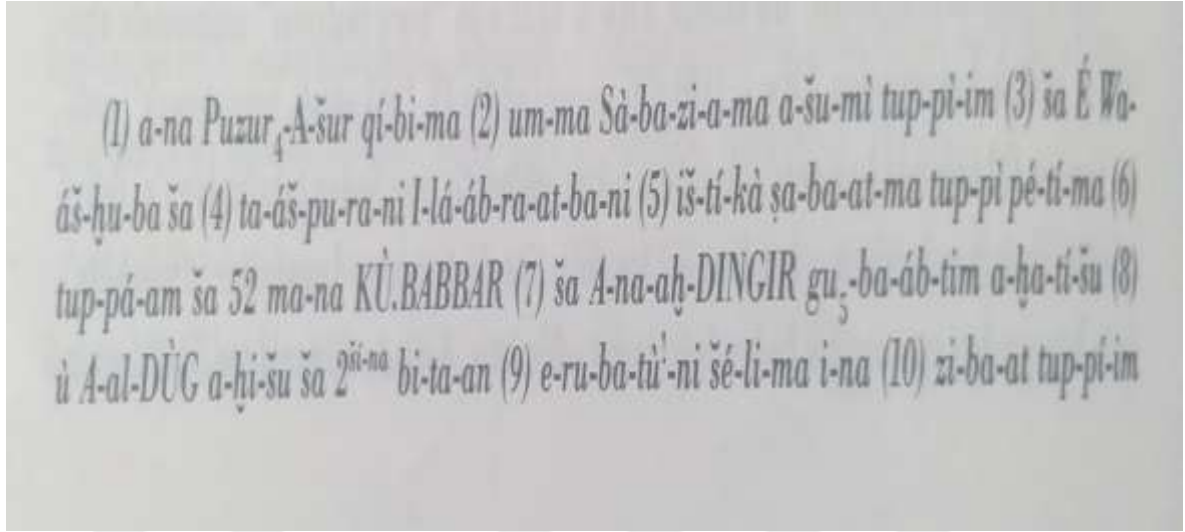
Resim 3. Kral Anitta'nın hançeri (Günbattı, a.g.e., s. 47).

Ek 3. Kültepe'nin genel görünüşü

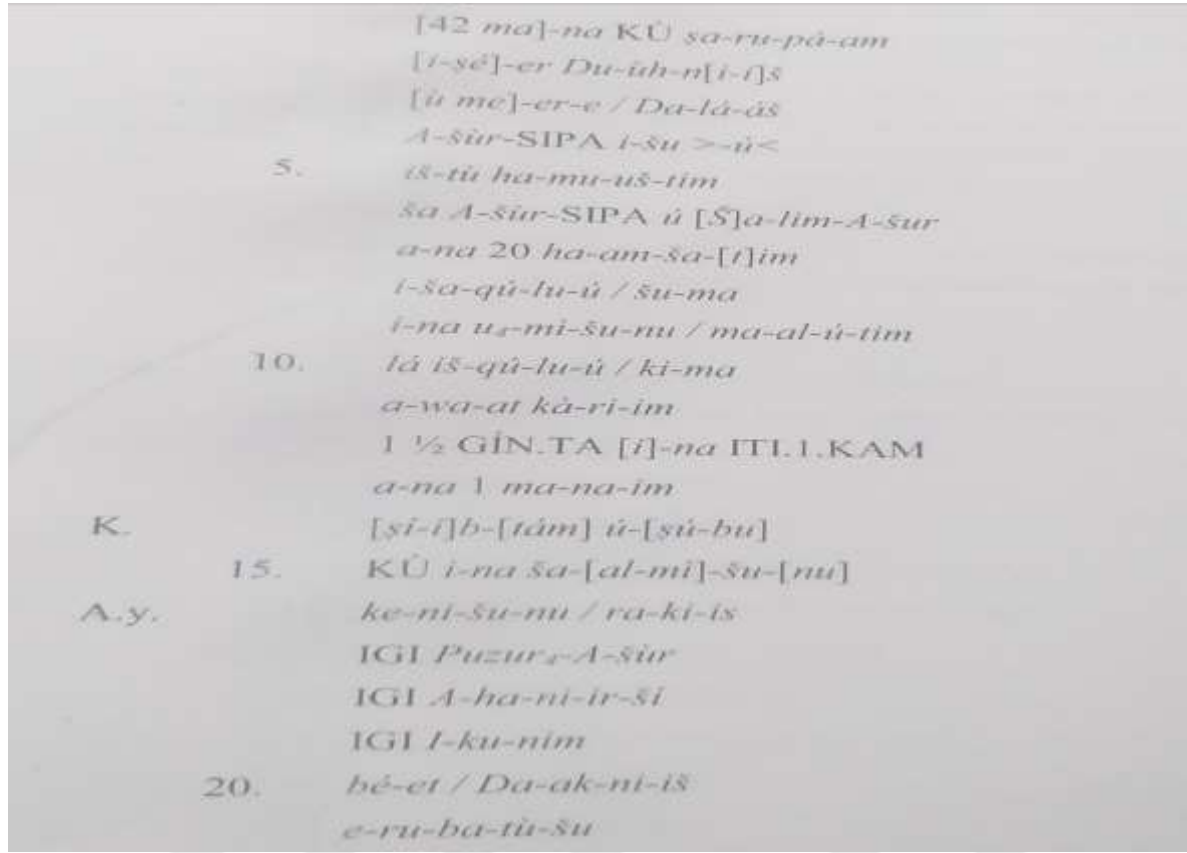
Resim 4. Kültepe'nin genel görünüşü (Günbattı, a.g.e., s. 32).

Ek 4. AKT I 25 no'lu belge

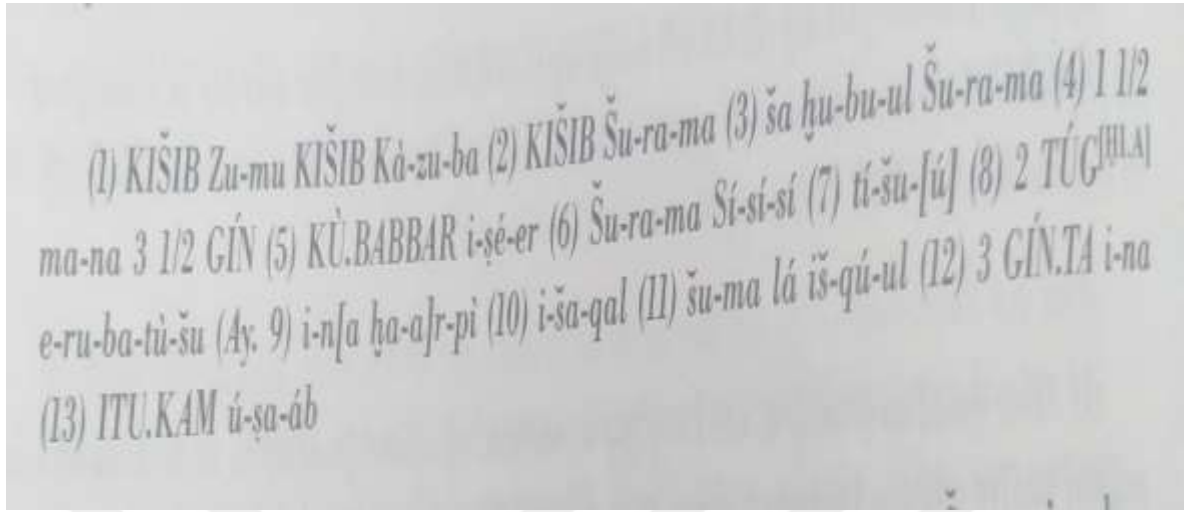
Resim 5. AKT I 25 no'lu belge (Bilgiç, Sever, Günbattı ve Bayram, a.g.e., s. 44).

Ek 5. Kt 88/k 46 no'lu belge

Resim 6. Kt 88/k 46 no'lu belge (Bayram ve Kuzuoğlu, a.g.e., s. 266).

Ek 6. Kt a/k 925 a no'lu belge

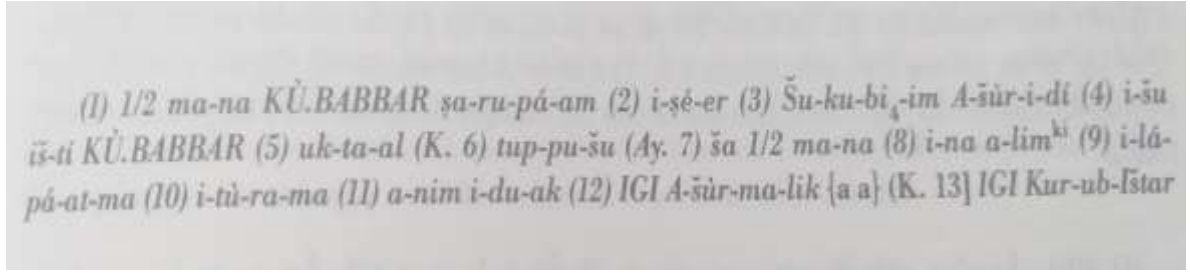
Resim 7. Kt a/k 925 a no'lu belge (Bilgiç, Sever, Günbattı ve Bayram, a.g.e., s. 90).

Ek 7. Kt c/k 1535 no'lu belge

öy. 1	<i>a-na Um-mì-`tá-ba-at`</i>	
2	<i>Ta-ga-na-`ba ú` Ga'-za-na=e²</i>	
3	<i>qí-bi-ma um-ma</i>	
4	<i>Na-mì-İštar lá ta-dá</i>	
5	<i>ki-ma / a-ma-kam ki-am kà-lá</i>	
6	<i>i-na i-ša-tim</i>	
7	<i>kà-am-sà-ku-ni</i>	
8	<i>šu-ma um-mì / a-ti</i>	
9	<i>a-ma-kam ta-ma-lá-ki-a</i>	
10	<i>pu-uṭ-ri-ma</i>	
ak. 11	<i>3 kà-sà-tim ú tù-dì=tám</i>	
ay. 12	<i>ša-ha-ar-tám</i>	
13	<i>le-qé-i-ma</i>	
14	<i>ú šu-uq-lí</i>	
15	<i>ri-ih-ti / KU.BABBAR</i>	
16	<i>Wa-šu-ma-tù ú-ba-lá-ki-im</i>	
17	<i>e-er-šu-um ša DAM</i>	
18	<i>Í-šu-hi-im ša a-na</i>	
19	<i>ša-pár-tim na-ad-a</i>	
20	<i>um-ma-ša / ú a-ha-sà</i>	
21	<i>li-zi-zu-ma</i>	
ak. 22	<i>a-na ši-mì-im*</i>	*(met. dī)
23	<i>dī-na-ma</i>	
sk. 24	<i>ma-lá ta-lá-qé-a-ni</i>	
25	<i>le-qé-a-ma ú šu-uq-lá-šu</i>	

Resim 8. Kt c/k 1535 no'lu belge (Albayrak ve Erol, a.g.e., s. 118, 119).

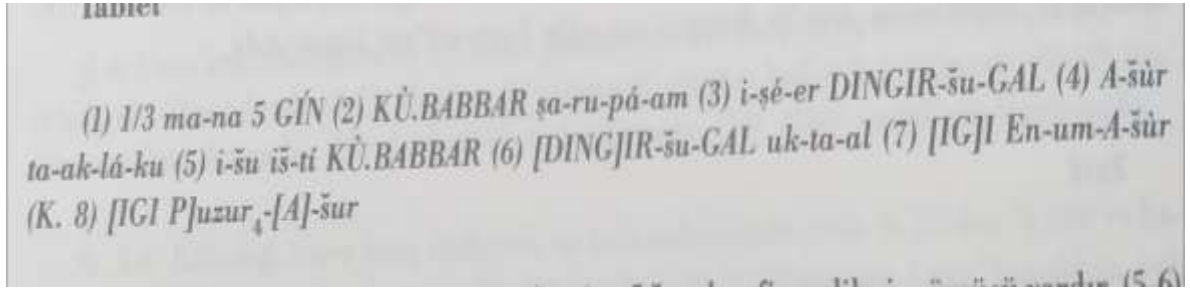
Ek 8. Kt a/k 569 a, b no'lu belge

Resim 9. Kt a/k 569 a, b no'lu belge (Bilgiç, Sever, Günbattı ve Bayram, a.g.e., s. 71).

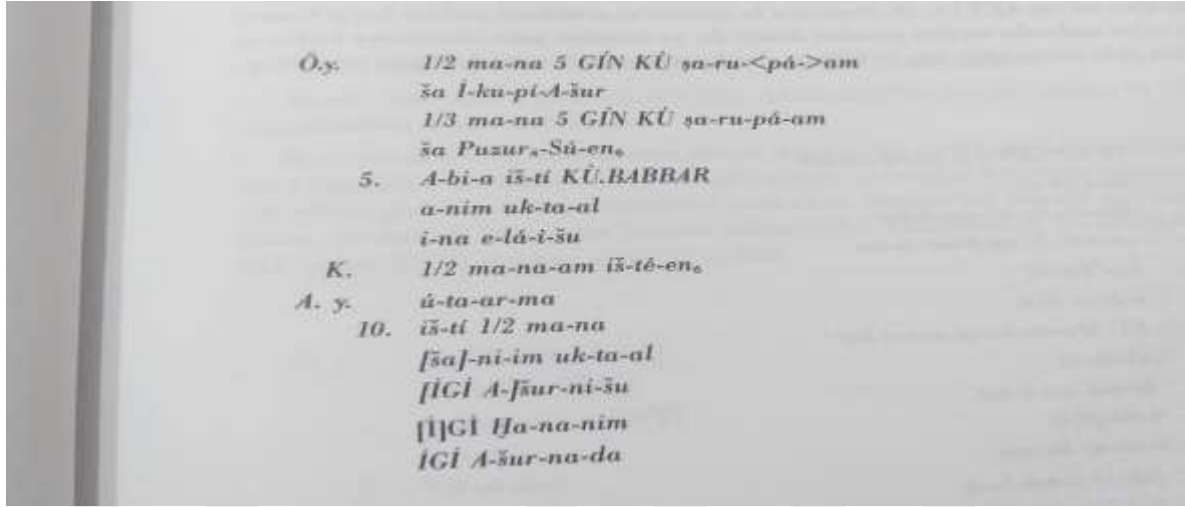

Ek 9. Kt a/k 921 a, b no'lu belge

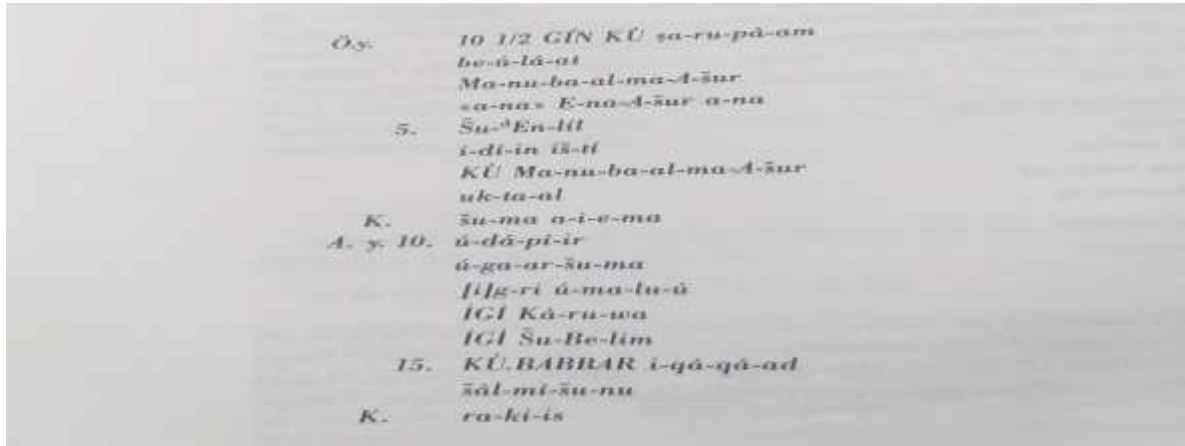
Resim 10. Kt a/k 921 a, b no'lu belge (Bilgiç, Sever, Günbattı ve Bayram, a.g.e., s. 56.)

Ek 10. Kt n/k 607 no'lu belge

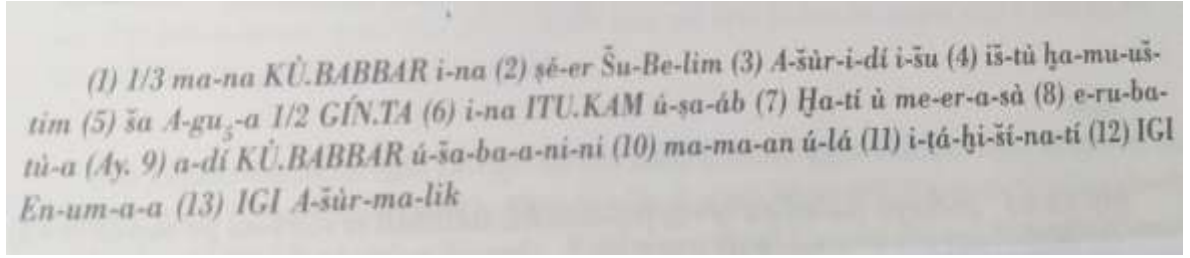
Resim 11. Kt n/k 607 no'lu belge (Bilgiç ve Bayram, a.g.e., s. 13).

Ek 11. Kt n/k 575 no'lu belge

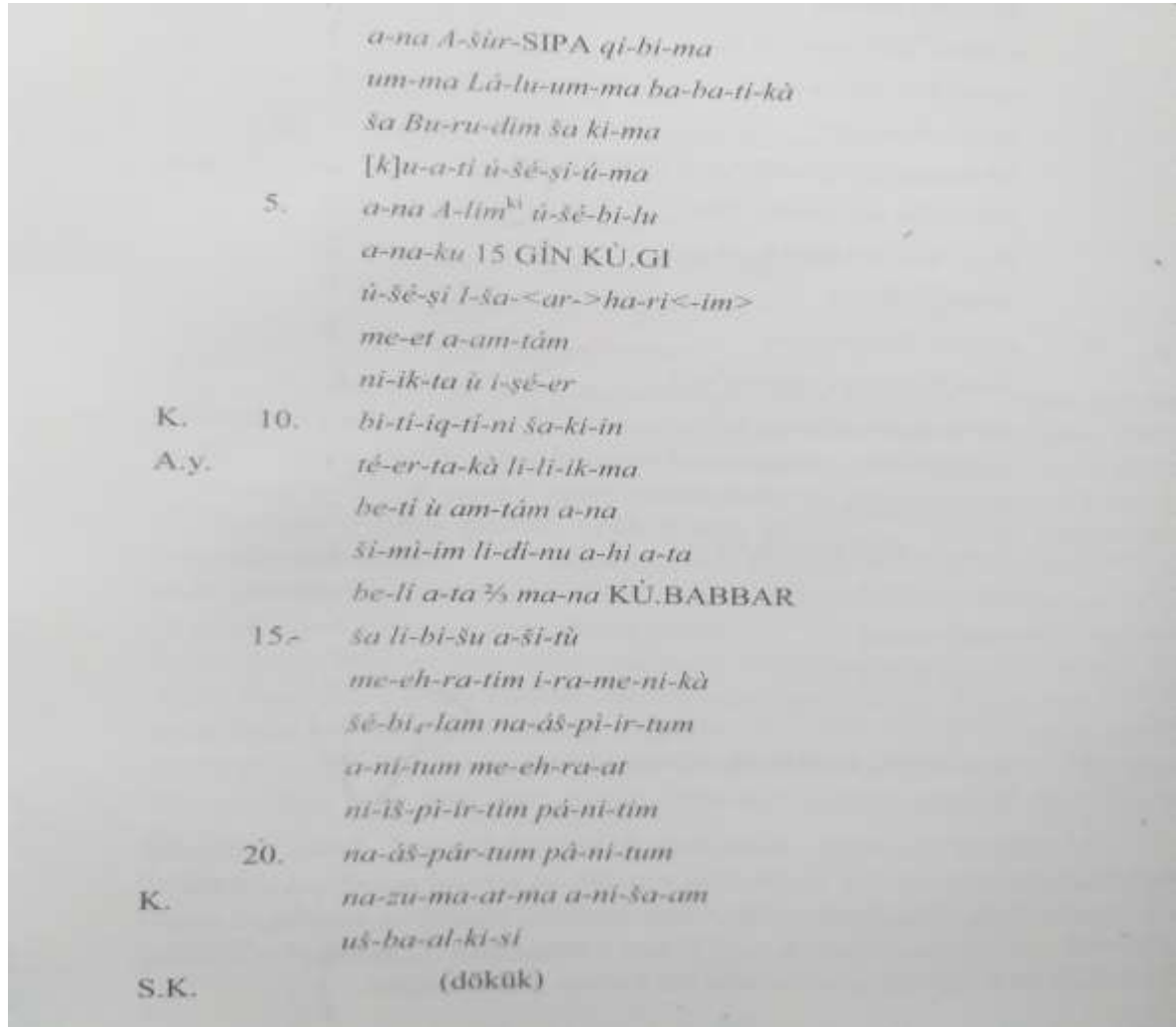
Resim 12. Kt n/k 575 no'lu belge (Bilgiç ve Bayram, a.g.e., s. 14).

Ek 12. Kt a/k 454 a, b no'lu belge

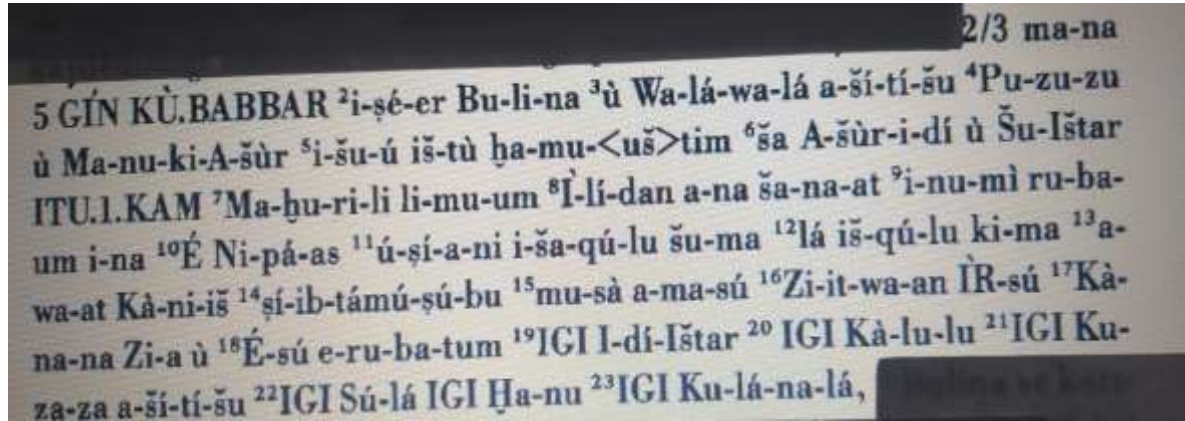
Resim 13. Kt a/k 454 a, b no'lu belge (Bilgiç, Sever, Günbattı ve Bayram, a.g.e., s. 63).

Ek 13. Kt 88/k 331 no'lu belge

Resim 14. Kt 88/k 331 no'lu belge (Bayram ve Kuzuoğlu, a.g.e., s. 492).

Ek 14. Kt n/k 1716 b no'lu belge

Resim 15. Kt n/k 1716 b no'lu belge (Bayram, a.g.m. 1990, s. 461).

Ek 15. Kt o/k 195 a no'lu belge

öy.		(Silindir Mühür Baskısı A)
	1	KIŠIB Šu-Be-lim DUMU A-lá-bi ₄ -[im] KIŠIB ^d UTU-a-bi ₄ DUMU Sú-sà-nim KIŠIB Ša-áp-ta-ma-ni-kà 1 1/2 ma-na KÙ.BABBAR
		(Silindir Mühür Baskısı B)
	5	i-šé-er ^d UTU-a-bi ₄ ù Ša-áp-ta-ma-ni-k[à]
ak.		(Silindir Mühür Baskısı C)
ay.		Ha-ri-mi [ú] Ku-ur-ma-[lá]
		(Silindir Mühür Baskısı D)
		i-šu-ú a-n[a] ša T[ù-h]u-tù-[ha-ni] i-ša-qú-l[u a-na KÙ.BABBAR]
	10	a-ni-e-i[m ^d UTU-a-bi ₄] qá-ta-i[ù-um]

Resim 16. Kt o/k 195 a no'lu belge (Albayrak, a.g.m. 2004, s. 8)

Ek 16. Kt n/k 604 no'lu belge

Ö. y. *um-ma wa-ak-lúm-ma*
 a-na En-na Sú-en₆
 Ú-şú-ur-ša-Ištar
 ù A-du-da qí-bi₄-ma
 5. *6 GÚ ù it-ra-sú*
 AN.NA 12 TÚG ša li-wi-tim
 3 ANŠE ša-lá-me En-um-A-šur
 i-ra-dí-a-ku-nu-tí
 me-er-ú-i-a a-tù-nu
 10. *a-ma-kam ki-ma a-ra-ma-na-tí-ku'<-nu>**
 tù-uš-ta-ma-ra-ša-ni

AN.NA^{ki} dí-na
 K. *A-du-da lá tù-qá-a-a*
 A. y. *AN.NA 1/2 GÍN (!) zi-<tí>šu*
 15. *ki-ma i-za-zu*
 et-qá-ma dí-na
 KÙ.BABBAR A-du-da
 li-ik-šu-da-am
 IGÍ A-šur ú i-li-a
 20. *a-kà-ra-ba-ku-nu-tí*
 1 me-at 50 ^{wš}ku-ta-n[i]
 a-na kà-ri-im
 Du-ur-ḫu-mi-it <<n[a]-ší>>
 En-um-A-sur na-ší a-ma-kam
 25. *la i-sà-ḫu-ur*
 K. *tù-ur-da-šu*

Resim 17. Kt n/k 604 no'lu belge (Bilgiç ve Bayram, a.g.e., s. 43, 44).

Ek 17. Kt c/k 1222 no'lu belge

öy. 1	<i>a-na 20 GÚ URUDU ši-ki-im</i>
2	<i>ša hu-bu-ul Sú-en₆-na-da</i>
3	<i>ša iš-ti KÚ.GÌ lá-áp-tù=ma</i>
4	<i>En-nam-A-šûr</i>
5	<i>qá-ta-tù-ni a-na</i>
6	<i>ma-lá u₄-mì-šu-nu</i>
7	<i>1 ma-na KÚ.GÌ pá-ša-lam</i>
8	<i>ša ki-ma li-tí-ik-tim</i>
9	<i>ša ku-nu-uk En-nam-A-šûr</i>
10	<i>ša A-šûr-e-mu-qí</i>
11	<i>ú-kà-lu En-nam-A-šûr</i>
12	<i>DUMU A-ni-nim a-na</i>
ak. 13	<i>A-šûr-e-mu-qí i-ša-qal</i>
14	<i>šu-ma i-na ma-lá</i>
ay. 15	<i>u₄-mì-šu lá iš-qúl</i>
16	<i>ki-ma ša tup-pi-šu-nu</i>
17	<i>ha-ar-mi-im <<ú>> a-na</i>
18	<i>KÚ.GÌ a-nim i-na</i>
19	<i>ÌT[U.KAM] ši-ib-tám</i>
20	<i>ú-[ša-ā]b IG[Ì Pu]zur₇-A-šûr</i>

21	<i>DUMU E-nam-^dÌM</i>
22	<i>ÌGÌ Da-dí-a DUMU A-šûr-ma-lik</i>
23	<i>ÌGÌ A-šûr-ma-lik</i>
24	<i>DUMU DÌNGİR-pì-lá-ah</i>

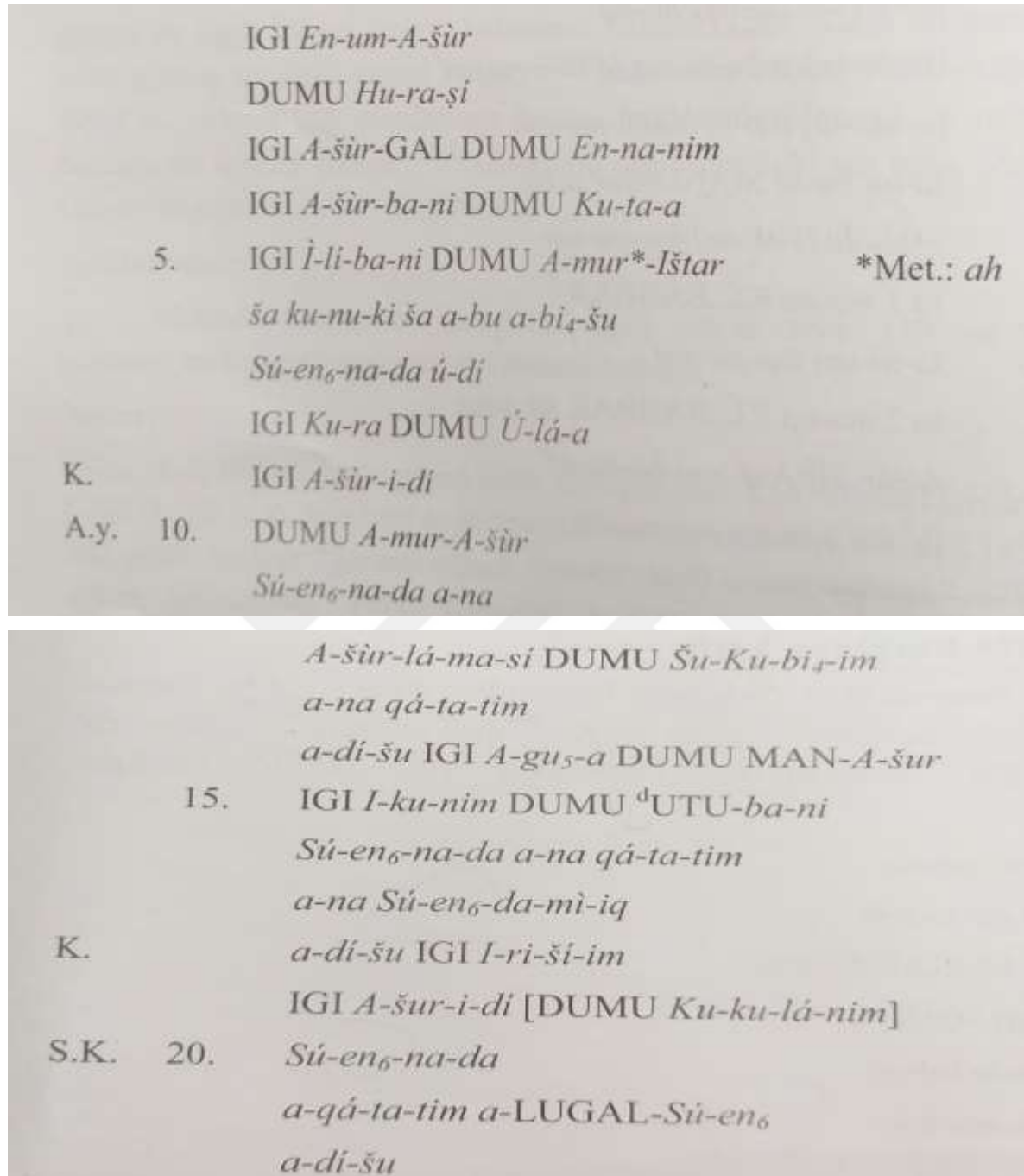
Resim 18. Kt c/k 1222 no'lu belge (Albayrak ve Erol, a.g.e., s. 131, 132).

Ek 18. Kt c/k 1470 no'lu belge

öy. 1	1/3 <i>ma-na</i> 1 GÍN KÙ.BABBAR
2	<i>i-še-er Šu-pì-a-ni-kà</i>
3	<i>Ha-áp-wa-šu ù</i>
4	<i>Zu-pá-li A-šur-e-mu-qí</i>
5	<i>i-šu i-na qí-tí-ip</i>
6	<i>ki-ra-nim ša-na-sú=ma</i>
7	4 <i>na-ru-uq</i>
8	<i>ú-ťá-tám ú-šú-bu</i>
9	KÙ.BABBAR <i>i-qá-qá-ad</i>
10	<i>šál-mì-šu-nu ù</i>
ak. 11	<i>ke-ni-šu-nu</i>
ay. 12	<i>ra-ki-is a-na</i>
13	KÙ.BABBAR <i>Ni-ki-il₅-it</i>
14	<i>qá-ta-tum</i>
15	ÍGÍ <i>Bu-ra-ma</i>
16	ÍGÍ <i>A-du-du-ú</i>
17	ÍGÍ <i>UTU-ba-ni</i>

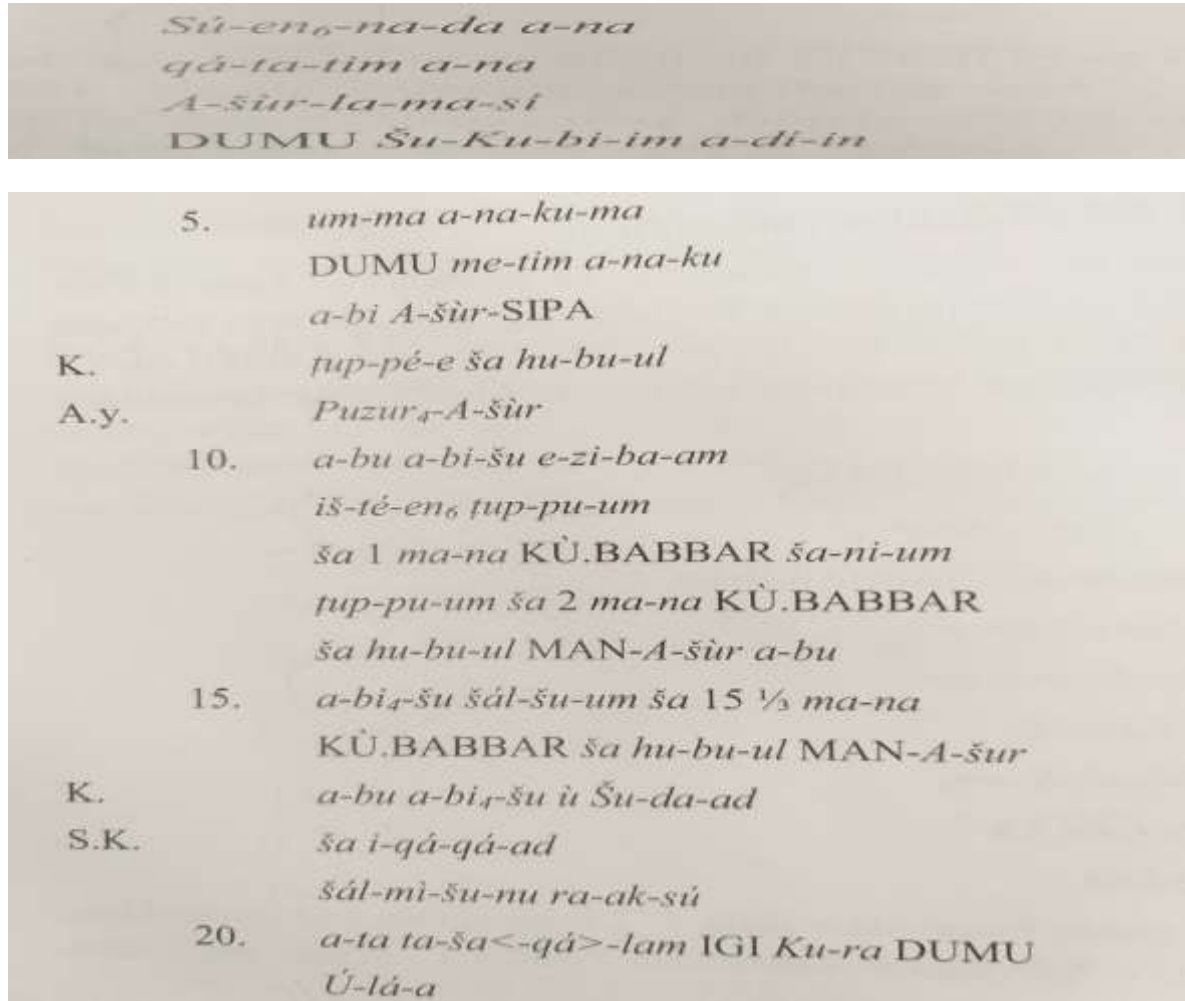
Resim 19. Kt c/k 1470 no'lu belge (Albayrak ve Erol, a.g.e., s. 133).

Ek 19. Kt 88/k 395 no'lu belge

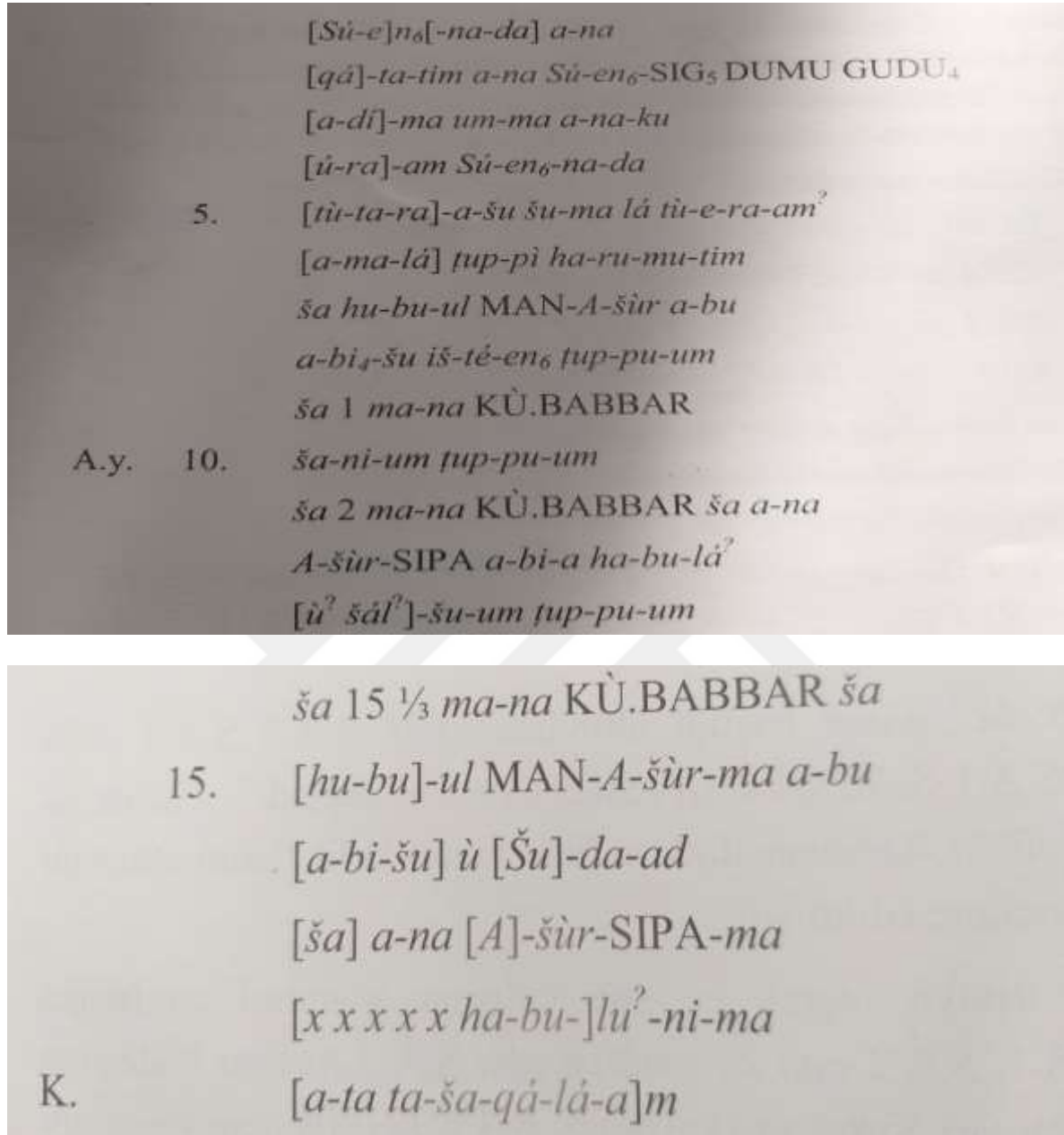
Resim 20. Kt 88/k 395 no'lu belge (Bayram ve Kuzuoğlu, a.g.e., s. 78, 79).

Ek 20. Kt 88/k 397 no'lu belge

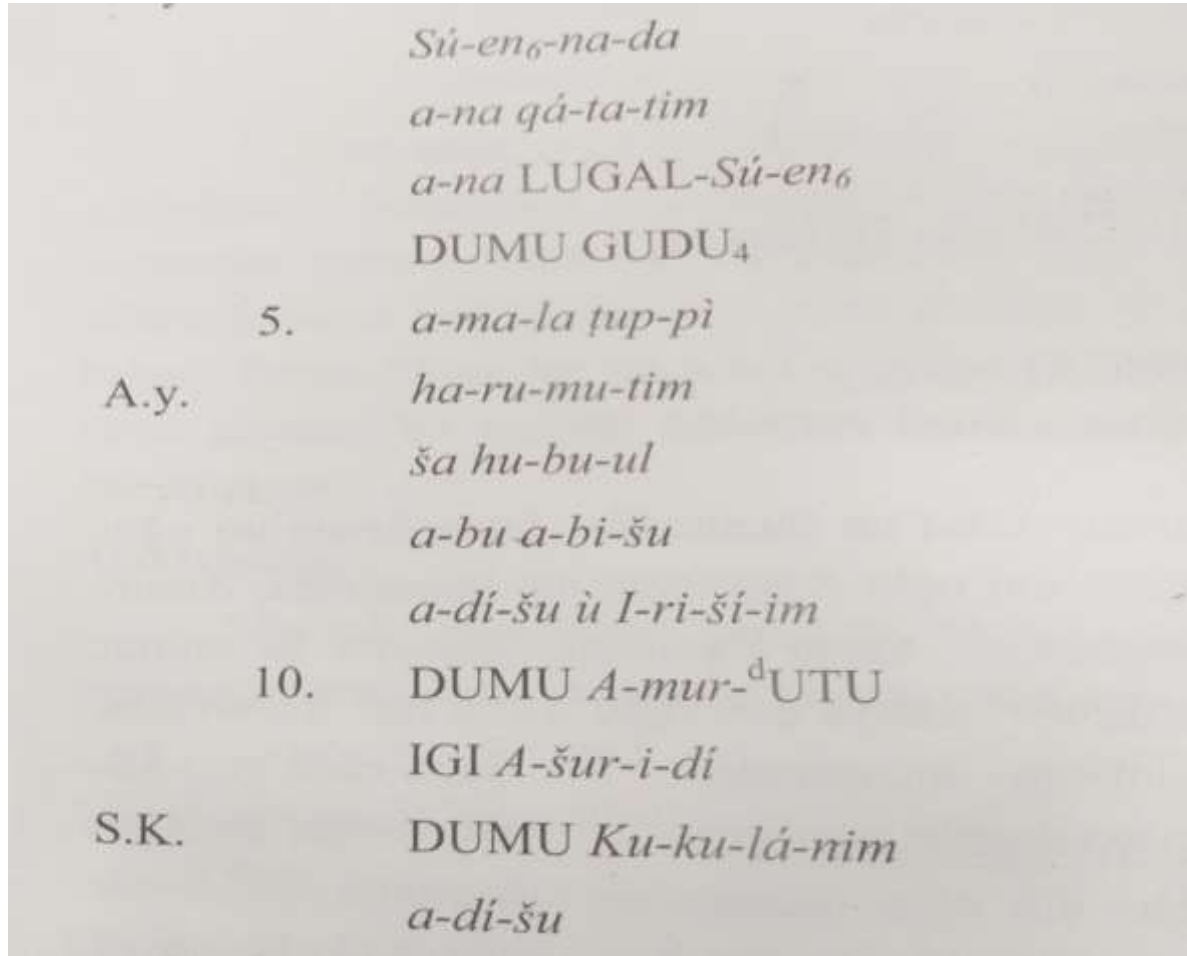
Resim 21. Kt 88/k 397 no'lu belge (Bayram-Kuzuoğlu, a.g.e., s. 75, 76).

Ek 21. Kt 88/k 499 no'lu belge

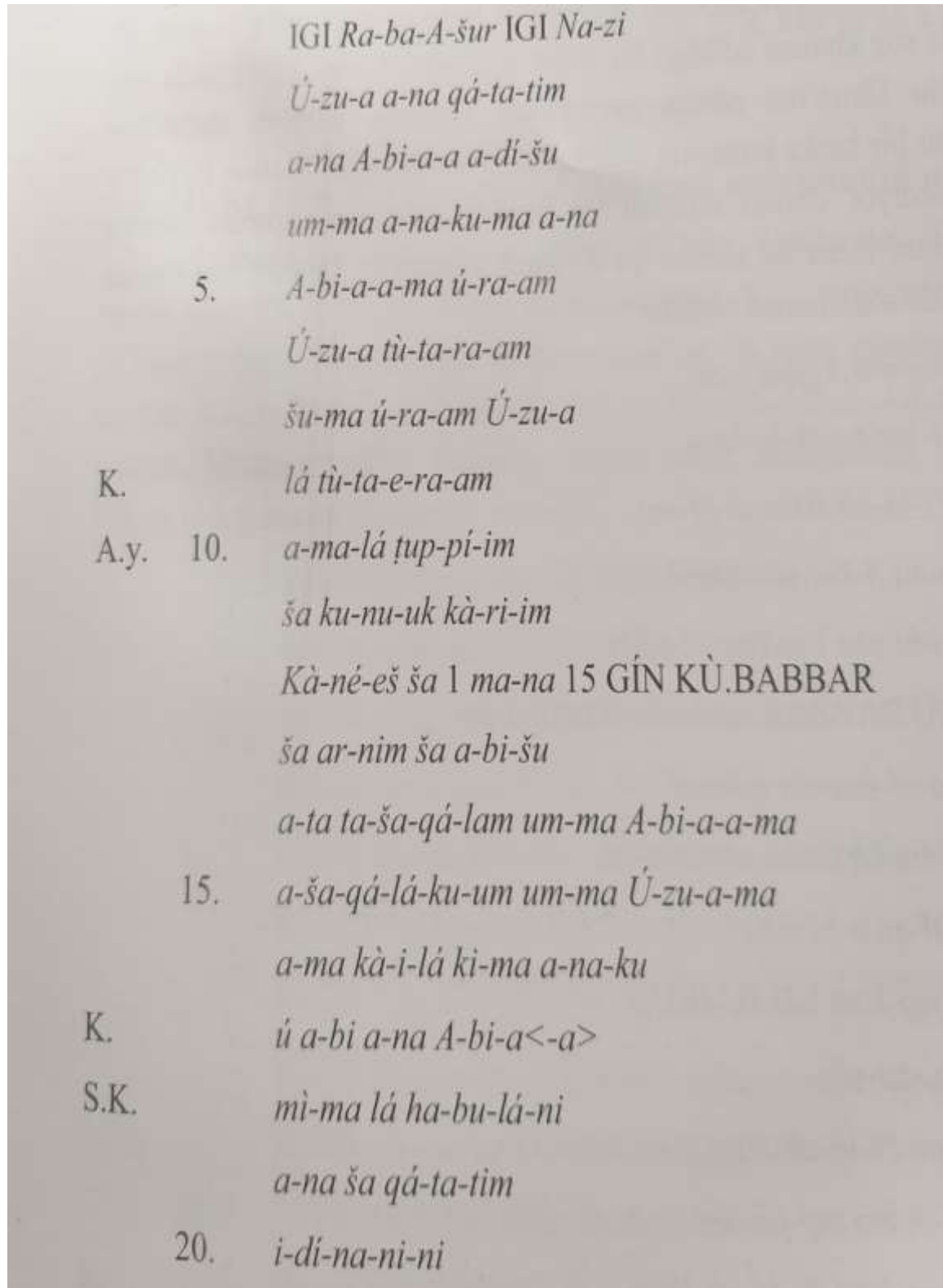
Resim 22. Kt 88/k 499 no'lu belge (Bayram ve Kuzuoğlu, a.g.e., s. 77, 78).

Ek 22. Kt 88/k 375 no'lu belge

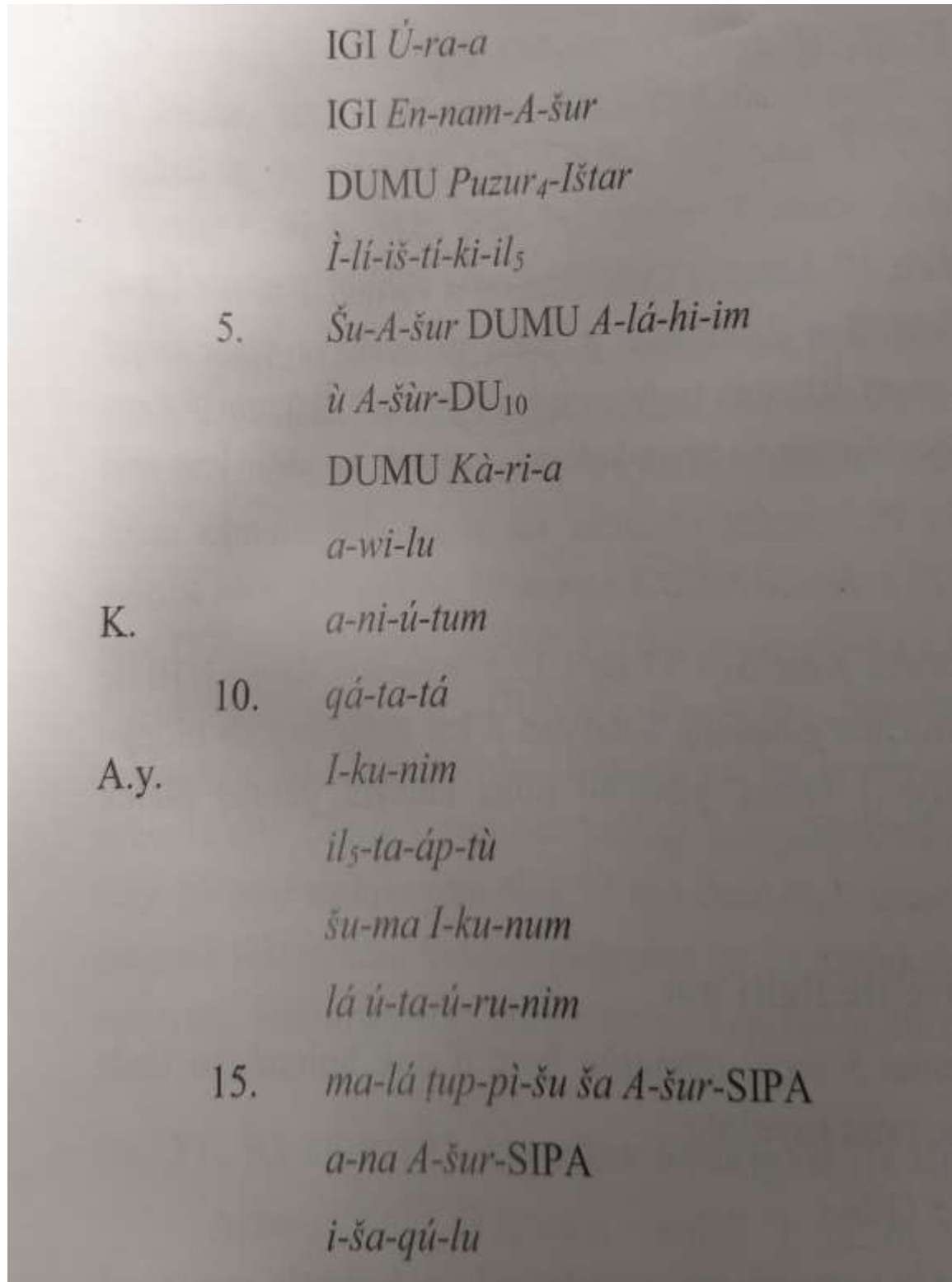
Resim 23. Kt 88/k 375 no'lu belge (Bayram ve Kuzuoğlu, a.g.e., s. 80).

Ek 23. Kt 88/k 352 no'lu belge

Resim 24. Kt 88/k 352 no'lu belge (Bayram ve Kuzuoğlu, a.g.e., s. 97).

Ek 24. Kt 88/k 28 no'lu belge

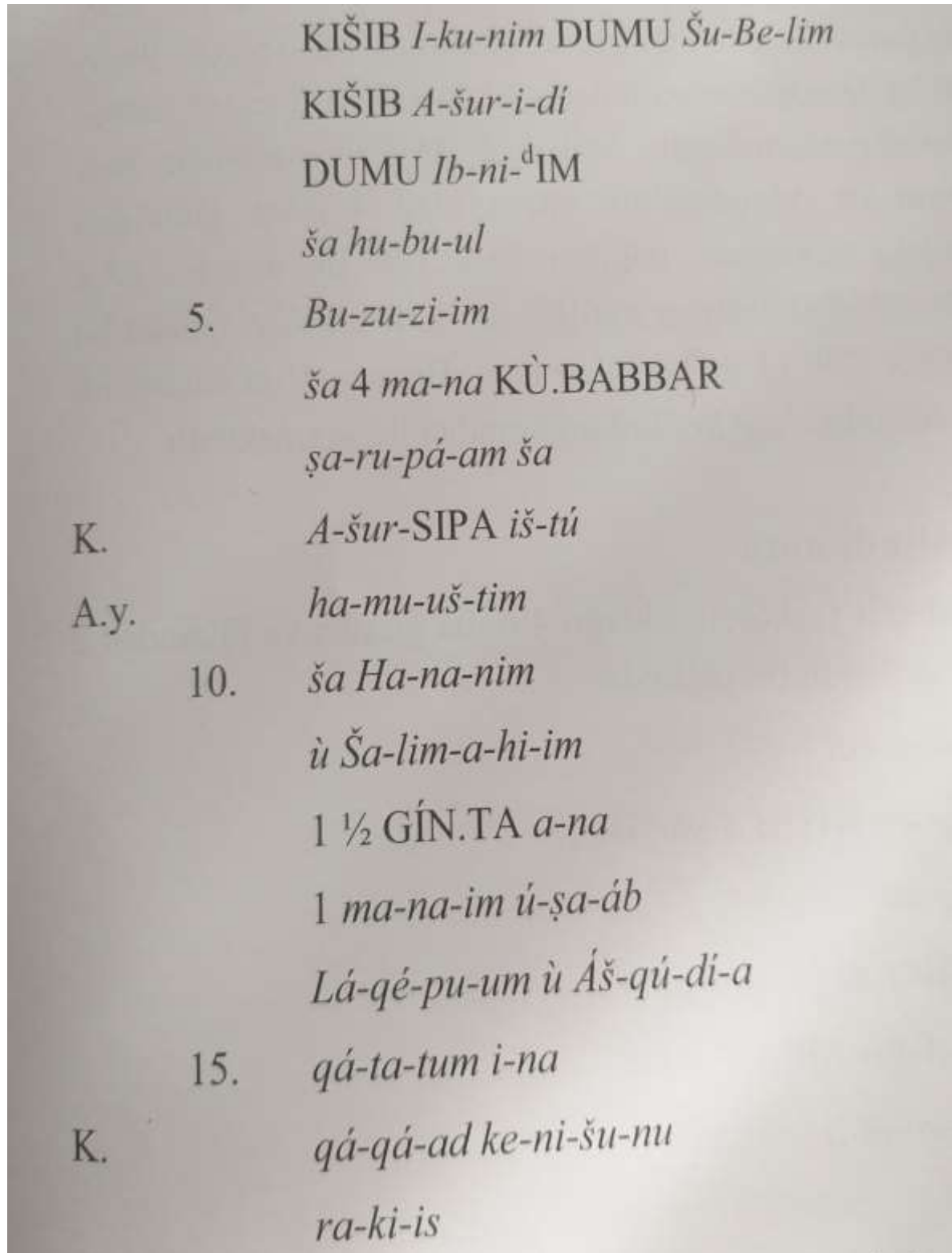
Resim 25. Kt 88/k 28 no'lu belge (Bayram ve Kuzuoğlu, a.g.e., s. 108).

Ek 25. Kt 88/k 225 no'lu belge

		KIŠIB <i>A-šur-ta-ak-lá-[ku]</i>
		KIŠIB <i>Šu-Ku-bi-im</i>
		KIŠIB <i>En-na-Sú-en₆</i>
		KIŠIB <i>Li-ba-a</i> KIŠIB <i>E-lá-ma</i>
	5.	KIŠIB <i>Ša-lim-A-šur</i> KIŠIB <i>A-šur-DU₁₀</i>
		DUMU <i>Kà-r[i-a]</i> KIŠIB <i>En-na-nim</i>
		<i>ša hu-bu-ul En-na-nim</i>
K.		15 <i>ma-na</i> KÙ.BABBAR
		<i>ša-ru-pá-am iš-tù</i>
A.y.	10.	<i>ha-muš-tim ša</i> MAR.TU- <i>ba-ni</i>
		<i>ú I-ku-nim a-na</i>
		36 <i>ha-am-ša-tim i-ša-qal</i>
		<i>šu-ma lá iš-qú-ul</i>
		1 ½ GÍN.TA <i>i-ITI.KAM-im</i>
	15.	<i>a-1 ma-na-im ú-ša-áb</i>
		<i>Li-ba-a E-lá-ma A-šur-D[U₁₀]</i>
K.		<i>Šál-ma-A-šur qá-ta-tum</i>
		<i>i-qá-qá-ad</i>
S.K.		<i>šál-mì-šu-nu</i> KÙ.BABBAR
	20.	<i>ra-ki-is</i>

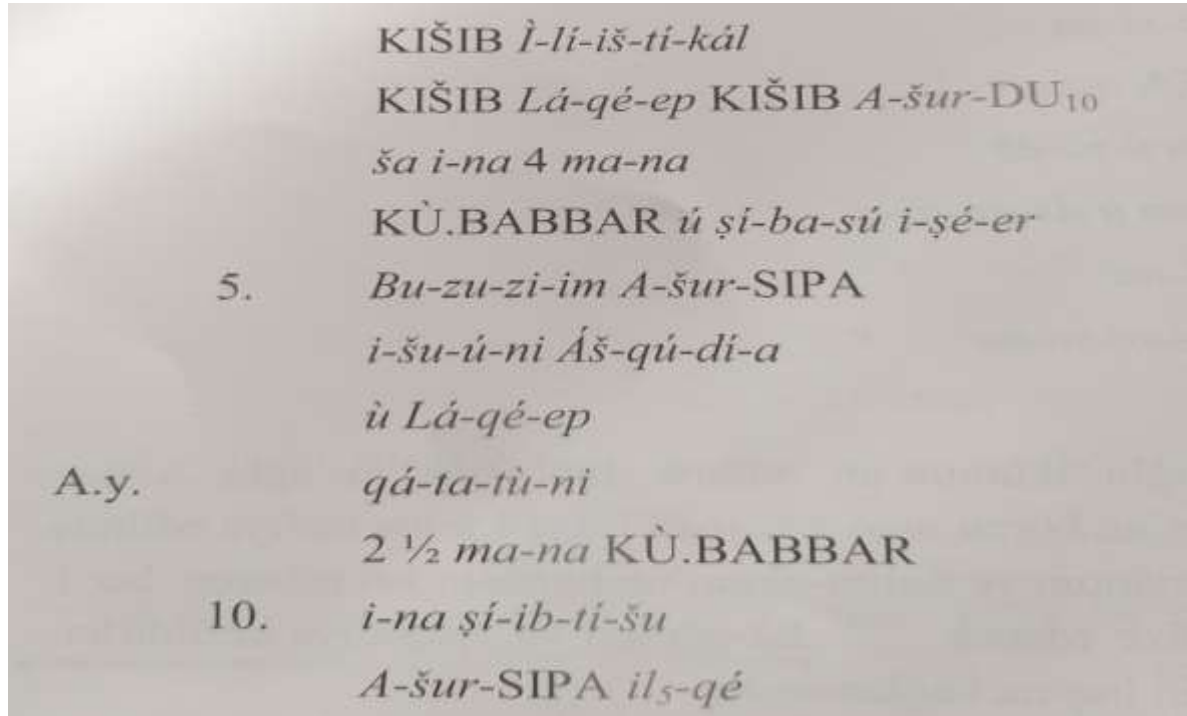
Resim 26. Kt 88/k 225 no'lu belge (Bayram ve Kuzuoğlu, a.g.e., s. 171, 172).

Ek 26. Kt 88/k 148 no'lu belge

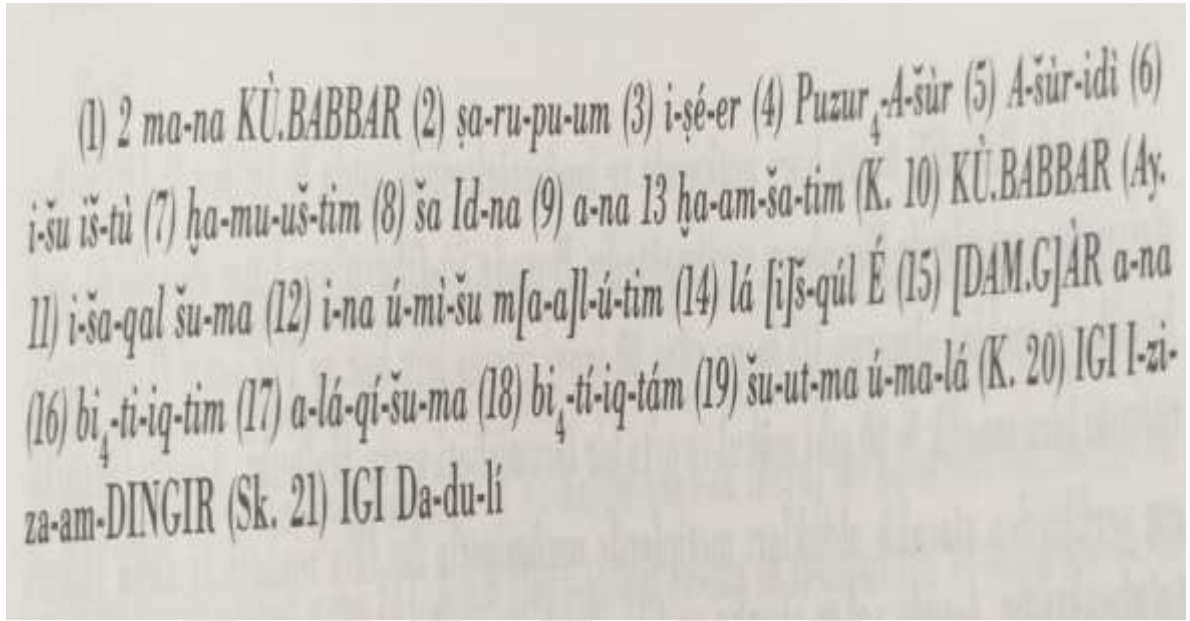
Resim 27. Kt 88/k 148 no'lu belge. (Bayram ve Kuzuoğlu, a.g.e., s. 175).

Ek 27. Kt 88/k 164 no'lu belge

Resim 28. Kt 88/k 164 no'lu belge (Bayram ve Kuzuoğlu, a.g.e., s. 176).

Ek 28. AKT I 34 no'lu belge

Resim 29. AKT I 34 no'lu belge (Bilgiç, Sever, Günbattı, Bayram, a.g.e., s. 53).

Ek 29. Kt 88/k 199 no'lu belge

		KIŠIB <i>kà-ri-im</i> <i>Kà-né-eš</i>
		6 <i>ma-na</i> KÙ.BABBAR <i>ša-ru-pá-am</i>
		<i>ša i-ni-kà-sí e-hu-úz</i>
		<i>A-šur-i-dí</i> DUMU <i>Ib-ni-^dIM</i>
	5.	1 <i>ma-na</i> 15 GÍN <i>ša ar-ni-šu</i>
		<i>Li-ba-a ŠUNIGIN</i> 7 <i>ma-na</i> 15 GÍN
		KÙ.BABBAR <i>ša-ru-pá-am i-še-er</i>
		<i>A-šur-i-dí</i> <i>ù Li-ba-a</i>
		<i>A-šur-SIPA i-šu</i>
K.	10.	<i>iš-tù ha-muš-tim</i>
A.y.		<i>ša kà-ší-im ša</i>
		<i>qá-tí Na-ra-ZU</i>
		<i>ù I-ku-nim</i> 3 GÍN.TA
		<i>i-na ITI.KAM a-na</i>
	15.	1 <i>ma-na-im</i> <i>ú-šú-bu</i>
		<i>šu-ma</i> KÙ.BABBAR <i>iš-tí</i>
		<i>a-wi-li-šu lá il₃-té-qé</i>
		KÙ.BABBAR <i>ú ší-ba-sú</i>
		<i>i-na kà-ri-im</i>
K.	20.	<i>i-lá-qé</i>

Resim 30. Kt 88/k 199 no'lu belge (Bayram ve Kuzuoğlu a.g.e., s. 93)

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ TEZ DEĞERLENDİRME FORMU		
Öğrencinin AdıSoyadı:		EVET
Kapak		
1	Tez Başlığı tutanaktaki başlıkla aynı mı?	
2	Kapaktaki ay ve yıl savunmaya girilen tarihle tutarlı mı?	
3	Kapak format kılavuzdaki kapak formatına uygun mu?	
4	Kapakta yazılan tüm yazılar doğru olarak verilmiş mi?	
İçindekiler		
5	Sayfa numaraları tam verilmiş mi?	
6	Şekil, Çizelge vb. listeleri verilmiş mi? Sıralaması doğru mu?	
7	Özet, Abstract, Giriş, Sonuçlar vb. bölümler var mı?	
8	Yazım hataları kontrolü yapıldı mı?	
Giriş		
9	Hazırlanan tezin önemini anlatıyor mu?	
10	İkinci ve Üçüncü dereceden başlık içermemeli kuralına uyuldu mu?	
Özet/Abstract		
11	Kılavuza uygun mu?	
12	Ay ve yıl savunmaya girilen tarihle tutarlı mı?	
13	Özet; tek sayfa, tek aralık, tek paragraf kuralına uygun olarak yazıldı mı?	
14	Bilim kodu, sayfa adedi, anahtar kelimeler ve tez danışmanı yazıldı mı?	
Kaynakça		
15	Kaynakların tamamına metin içinde atıf yapıldı mı?	
16	Kaynak formatı Kılavuzdaki kaynak formatına uygun olarak hazırlanmış mı?	
17	Atıf formatı kılavuzdaki atıf formatına uygun mu?	
Atıf Yöntemi APA 6 ☐ CMS ☐		
GenelDeğerlendirme		
18	Etik Beyan açıklaması okundu, uyuldu ve imzalandı mı?	
19	Kabul/Onay sayfası kılavuzdaki formata uygun olarak düzenlenmiş mi?	
20	Kabul /Onay sayfasında belirtilen oy birliği/oy çokluğu seçeneklerinden uygun olanısavunmayla tutarlı olacak şekilde belirlenmiş mi?	
21	Sayfa kenar boşluklar ve sayfa numaraları kılavuzdaki formatına uygun mu?	
22	Paragraf boşlukları ve metin satır aralığı kılavuza uygun olacak şekilde düzenlenmiş mi?	
23	Başlık yazımları kılavuzdaki başlık formatlarına uygun mu?	
24	Yazı tipi ve boyutu kılavuzdaki yazı tipi ve boyutu formatına uygun mu?	
25	Şekil, Çizelge vb. açıklama ve numaralandırmaları kılavuzdaki formata uygun olarak yazılmış mı?	

Bu tezin tarafımdan “Tez yazım kuralları” okunarak dikkatlice hazırlanmış olduğunu ve doğabilecek her türlü olumsuzluktan sorumlu olacağımı kabul ederim.

Öğrencinin imzası